

V - 31281

JOHANNES AAVIK

KEELELINE KÄSIRAAMAT

NIHÄSTI
UUENDUSLIKU KUI KA AMETLIKU KEELE
TUNDMAÕPPIMISEKS

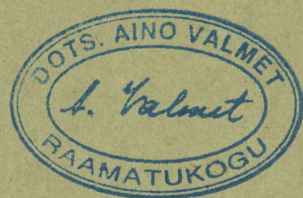

KIRJASTUS „ISTANDIK“ TALLINNAS JA TARTUS

1 9 3 2

I. S.

0

Su.S. 1030

EESTI ÕIGEKEELSUSE JA KEELEUUENDUSE KIRJASTIK NR. 1

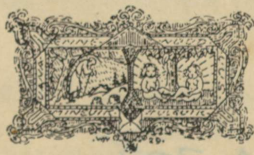
JOHANNES AAVIK

KEELELINE KÄSIRAAMAT

UUENDUSTE

NING

AMETLIKU JA UUENDUSLIKU KEELE
ERINEVUSTE TUNDMAÕPPIMISEKS

KIRJASTUS Istandik, Tallinnas ja Tartus

1 9 3 2

Igayks kindlasti leiab siin esitet uuendusist, keelendeist ja uutest sõnadest mõned, mis meeldivad ja võidavad ta poolehoiu. Neid vähimalt siis tarvitetagu ja nende lubatuks-tunnistamist nõutagu.

Käesolev raamat koosneb kahest osast: 1) Uuendused — s. o. päämiselt suurte, tähtsate, põhimõtteliste, silmapaistvate uuenduste esitus, mis tähendavad keeleorganismi sygavamini lõikavaid muutusi ja ymbertegemisi; 2) Erinevused väiksemis, vähem silmatorkavais yksikseigus ametliku keele ja uuendusliku keele vahel, milliseid erinevusi harilik keeletarvitaja vaevalt märkabki. Kuid nii ühed kui teised on yhesuguselt tähtsad ja enamasti järeleandmatumad keeleuuenduse nõuded, „erinevused“ esialgu veel rohkem kui „uuendused“. Mõned, terutamaks neid tungivamalt, leiti sobivaks esitada korduvalt koguni mõlemate all.

Lyhendused: ÕS = Õigekeelsuse-sõnaraamat; * — keelend esitatakse ametlikuna sellepärast, et see esineb ametlikku keelt tarvitavate kirjastuste (Eesti Kirjanduse Seltsi, Noor-Eesti ja Looduse) väljaandeis.

Humanitaar-
raamatukogu
9A-707

Uuendused.

Õ i g e k i r j u t u s.

1. y (pro ü): yks syy, kysimus, mystiline, tyypp jne. 1

Põhjendused: 1) kergem ja mugavam kirjutada; 2) yhtlus soome keelega; 3) yhtlus skandinaavia (rootsi, norra, taani) keeltega; 4) yhtlus kreeka keelega (eriti kreeka päritoluga võõrsõnus); 5) y-i tarvitab Rahvusvaheline Foneetika Yhing ü märkimiseks; 6) Morse automaatses telegrammikirjas on y otstarbekohasem, sest sääl on ü asemel ue, seega *sueue* (= süü), vrd. *syy*; 7) ü-d võib kirjas kergesti pidada kaheks i-ks: *tüki* — *tiiki*; 8) vabanemine tarbetumast saksa mõjust, sest sakslased on praegu ainus rahvas (pääle eestlaste ja kahjuks ka ungarlaste), kes ü-d tarvitab; 9) y on iseseisev tähekuju, kuna ü on u-st moodustet; 10) y on ilusam ja peenem.

Saab näha, kui palju aega meil vajatakse aru saamaks y paremusest ja võtmaks see tarvitusele.

2. rhh (pro rh), kui h moodustab 3-nda välte ja yldse on pikk: 2 monarhh, monarhhia, monarhhism; anarhhia, anarhhiline, anarhhist (seega samuti kui rss: kurss, marssima); aga: selle monarhi, need monarhid jne., sest et h siin lyhike. Samuti tarbe korral ka lhh.

3. Rõhumärk välte osutamiseks tarbe korral: III välde 3 — usaldas mu *hóole*; *ýksi* (= yhti, yhtesid), *túule* (= tuulesse) kylvat (Tuglas); nad hingasid *mássi* sõõrmetega (Tuglas); II välde — hoolè, varsi (= varsti), teisi (= teisiti).

D e k l i n a t s i o o n.

4. i-mitmus: 4

a) võimalikult järjekindlasti:

1) diftongilisi **-ail**, **-eil**, **-uil**: ilusail hommikuil, sygavais mõtteis, niisuguseist vastuseist jne.; siin tarvitada t-mitmusi („ilusatel hommikutel“) on inetu -utes-ates-tõbi;

2) **-likel**, **-nikel**, **-stikel** jne: mõistlikel ametnikel, teaduslikes kirjastikes, kõrtsmikelt, kanarbikelt jne.;

- 3) -lasil: eestlasil, soomlasilt, kahtlasist, välismaalasist jne.
- 4) gymnaasium-tüüpi võõrsõnul: neis gymnaasiumes, sanatooriumes, ohvitserile, kapitallest;
- 5) i-mitmusliku nimisõna eel oleval omadussõnal i-mitmuse konkordantsi nõude pärast: *teisis* asjus (mitte „teistes asjus“), *pahust* mõtteist, kõvul esemeil, *vanul* eestlasil jne.;
- 6) *kõigil, kõigis, kõigist* jne., kui see atribuudina teise sõna ees: *kõigil* (mitte „kõikidel“) inimestel; aga *kõigil* võib esineda ka üksikult: „teatan sellest *kõigile*“.
- b) muid üksikvokaalseid i-mitmusi (-ul, -il, -el) ainult osaliselt, nimelt teatavais kõnekäändudes, nagu: lähemil *päivil*, vanul *päivil*, laiemais *ringkunnis*, suuris *hulgis*, suurist *sõnust*, suuril *silmil*, niisuguseil *korral*, ametlikes *asjus*, heledais *värves*, täisis *purjis*, vanus *kirjus*, endisil *ajul* jne.

Muis juhtumeis ei ole i-mitmused nii hädatarvilised, seepärast võib soovi mööda tarvitada *elementides* ja *elemendes*, *lehtedes* ja *lehis*, neil sõnadel ja sõnul, *kysimustest* ja *kysimusist* jne. Mõnikord on d-mitmused koguni paremad: neis *kohtades*, *osades* (parem kui *kohis*, *osis*). Ka yhesilbilisel sõnul on isegi diftongilise i-mitmuse kõrval d-mitmus võimalik: *tõist* ja *töödest*, *puil* ja *puudel*, *õil* ja *öödel* jne.

Hoidutagu i-mitmuslikust vastuoksusest! — See vastuoksus seisneb selles, et tarvitatakse üksikvokaalseid i-mitmusi (*osis*, *kohis*, *inimesile*), kus see sugugi ei ole nii hädavajalik, aga jäetakse tarvitamata diftongilised, mis on äärmiselt soovitatavad, uenduslikus keeles otse sunduslikud (*sygavais mõtteis*, *tähtsaist ettepanekuist* jne.) ja kirjutatakse nende asemel karedakõlalisi t-mitmusi („sygavates mõtetes“ jne.). See on ebaloogiline ja veider vastuoksus!

i-mitmuse põhjendus: kõlaliselt ilusam, sulavam ja mahedam. i-mitmus on üks kõige tähtsamaid keeleuendusid.

i-mitmus on ametlikult lubatud. — Kuigi lubatud, ei tarviteta seda tegelikult veel mitte kyllaldaselt või tarvitatakse ebajärjekindlasti ja valesti. Seepärast tuleb see anda esmajärguliste uenduste hulgas.

- 5 5. -like, -nike, -stike (pro -likkude, -nikkude, -stikkude) mitm. genitiivis: *õnnelike* inimeste, *mõistlike ametnike*, laevastike, *kõrtsmike*, *kanarbike* (= -bikkude). — „Päevaleht“ tarvitab seda juba alates aastast 1930.
- 6 6. -lle (pro -le) 4-silbilisis allatiivivormes: paremale päälikulle, tublidelle poegadelle, kaugemale kirikulle, punaselle katuselle, eneselle jne.; aga mõningais juhtumeis võimalik ka kaugemal (5-ndas, 6-ndas silbis) kõrvalrõhu järel, s. o. kui kõrvalrõhu võib viia eelviimsele silbile: õnnetumalle, kannatajalle, arenemattuselle jne. — NB. Diftongi järel on alati -le: paremaile päälikuile jne. — -lle põhjendus: 1) vanem vorm; 2) kõlavus.
- 7 7. -nt (pro -ti) ainsuse partitiivis sõnul, mille genitiiv on -me: liige — liikme: *liigent* (pro liiget), iste — istme: *istent*, võti — võtme: *võtint*, habe — habeme: *habent*; ase —

aseme: **asent**, ese — eseme: **esent**, side — sideme, **sident**,
säde — sädeme: **sädent** jne.

8. **-nde** (= -mete) mitm. genitiivis, kui ains. genitiivis -me: liige — 8
liikme: **liigende**, võti — võtme: **võitirde**, iste — **istende** jne.

7. ja 8. põhjendus: 1) vanemad hääliksääduslikumad vormid, 2) esinevad veel mõnes rahvamurrakus, 3) kõlavamad; 4) kooskõla sõnaga *syda* — *sydant*. Sellele ilusalale, aga senni alles vähe tuntud ja tarvitet uuendusele, mida isegi J. V. Veski pooldab, juhitagu siin erilist tähelepanu. — Lisänäiteid: mähe — *mähent*, mähende, riise — *riisent*, riisende, ripse — *ripsent*, ripsende, seitse — *seitsent*, seitsende, juhe — *juhent*, juhende, seeme — *seement*, seemende, anne — andme: *annent*, annende, (aga sõnast „anne — ande: annet!“); ige — *igent*, tyhe — *tyhent*. I-vältelisil ei ole mitm. genitiivis -nde nii hädavajaline, seepärast võib neil jääda ka -mete: *sydamete*, *habemete*, jne. (aga luuletuskeeles võib tarvitada ka *sydande*, *haberde*, *asende*, *igende*, *sidende* jne.); samuti III-vältelisil -nde kõrval võimalik ka -mete: liigende ja liikmete.

9. **-tuma-** (pro -tu-) eitavate tu-sõnade käändevormes: õnnetu 9
— genit. *õnnetuma* (inimese), õnnetumal, õnnetumalle, õnnetumas, õnnetumast, õnnetumaks, — õnnetumad, õnnetumate, õnnetumaid, õnnetumaist jne.

Samuti muuta: alatu, arretu, armutu, elutu, hcoletu, inetu, jalutu, meeleu, määratu, otsatu, põhjatu, saematu, syytu, tarbetu, vallatu, võimatu, võimetu jne. — *alatumal* inimesel, *armetumale* loomale, kohtles teda *armutult*, *elutumal* leeduses, töötas *hooletumalt*, *inelumad* nähtused, *jalutult* sardilt, *meeletumus* vihas, *määratumad* summad, *otsatumal* legendikul, *põhjatumas* sygavuses, *saematumalt* inimeselt, *syytumaks* lapseks, osutub *tarbetumaks*, *vallatumad* poisid, *võimatumad* asjad, *võimetumad* vihahood jne. Ka: väeti — *väetimid* (mitte „väetid“).

Samuti kindlasti ka 3-silbilisel *matu*-sõnul: mõistmatu, tundmatu jne.: *mõistmatumad* inimesed, *tundmatumad* kohad; 4- ja rohkemsilbilisel on see küll raskem, seepärast võib neis valikuvabalt tarvitada -tu- ja -tuma- olematud ja *olematumad* asjad, arenematud ja *arenematumad* inimesed, tänamatul ja *tänamatumal* loomal jne.

tu-sõnade komparatiivi yle v. uuend. nr. 32.

tuma põhjendus: 1) vanemas keeles; 2) põhjaeesti murdeis; 3) soome keeles; 4) selgus: *määratud* summad, *värviatud* ained oleks kahemõtteline, selgem aga on *määratumad* (= määratu suured) summad, *värvitumad* (= värvita) ained; „*tundmatu* nimi“ võib tähendada 1) (saksa) der unbekannte Name, 2) der Name des Unbekannten — *tundmatuma* nimi. Yldse on tu-sõnade muutevormid ilma ma-ta nagu midagi puuduliku ja tõlpi.

10. **-ist, iste** (pro -set, -sete) ne-sõnul, kus -ne ees on konsonant: 10
eestikeelne, raudne, vaikne, aktiivne, radikaalne, vulgaarne jne.: eestikeelist, raudist, **vaikist**, aktiiviste, radikaaliste jne.

Samuti: nyydne — *nyydist* aega, siinne — *siinist* elu, eilne — *eilist* päeva, homme — *hommist* ajalehte; neljajalgist looma, kaudne — *kaudist* sõju, viimne — *viimist* korda, pühade *eelist* aega jne. — Põhjus: -ist ja -iste on 1) enamasti hääliksääduslikumad; 2) vanemas keeles (ka riiblis); 3) kõlaliliselt mahedamad (s mahendab t-d).

Märkus. — ist, -iste kõrval võib tarbekorral tarvitada ka -set, -sete, nimelt eriti sääli, kus -ist, -iste on vähem mugav ja annaks segava homonymsuse.

11 11. Ainult luuletustes — lyhem mitmuse genitiiv -e (pro -ade, -ide, -ude) ja -i (pro -ede): *aege* (= aegade) voolus, *poege* hool (Koidula), *pilte* (= piltide) ilu, *laule* (= laulude) mälestus, *lehti* (= lehtede) sahin; — proosas sobib ainult mõnes yksikus kõnekäänus: *jalge* all, *silme* ees jne.

12 12. n-agentaal (uus kääne!) agens-adverbiaali (tegija-adverbiaali) väljendamiseks: see on *Jumalan* loodud (= Jumalast loodud), *inimesten* tehtud (= inimestest, inimeste poolt tehtud), lehed kanti *tuulen* (= tuulest) laiali, *inglasten* (= inglaste poolt) okupeerit maa-alad, *valitsusen* (= valitsuse poolt) antud määrus, need esemed uhuti *laineten* e. *lainein* (= laineist) kaldale jne.

Uus eriline agentaalkäanne on tarviline, sest et sennised agens-adverbiaali väljendusviisid ei ole hääd, kaasa tuues kõiksugu valestimõistmisi: 1) genitiiv: *vanemate* halvasti kasvatet lapsed — sõna „vanemate“ võib tunduda atribuudina; 2) -st: *vangist* lahtipäästet hiir — „vangist“ tajutakse koha-adverbiaaliks; 3) genitiiv + poolt: *sõbra poolt* mulle koju toodud pakk — „sõbra poolt“ võib käsitada ka koha- või objekt-adverbiaaliks. Selge ja ilma yhegi kaksitimõistmise hädaohuta on samad laused, kui neis tarvitada agentaal-käanet: *vanemain* halvasti kasvatet lapsed; — *vangin* lahtipäästet hiir; — *sõbran* mulle koju toodud pakk. On juhtumeid, kus ykski sennine abinõu ei sobi, igakski sisaldades väärstimõistmise võimaluse: „mere kaldale uhut esemed, — merest kaldale uhut esemed, — mere poolt kaldale uhut esemed“. Siin aitab ainult agentaalkäanne kimbatuses välja: „meren kaldale uhut esemed“. Kõige selle pärast on eriline agentaalkäanne otse hädavajaline.

13 -nt-eksessiiv. — n-lõpu asemel on ette pandud ka teine võimalus — nt, mida ettepanija (A. Nei) nimetab eksessiiviks: *merent* kaldale uhut esemed, lehed kanti *tuulent* laiali, *valitsusent* antud määrus.

Ka -nt oleks häa, ainult see halb on sel, et toob kaasa jälle yhe kõva t, mida eesti keeles juba muidugi on yleliia rohkesti, ega seepärast ole kõlaltselt nii soodus. Seepärast nende ridade kirjutaja isiklikult eelistab n-lõppu, mis on kõlaltselt parem. Praegu on -n kyll tuntud kui lõunaeasti seesytleva käände lõpp ja see arvatakse mõjuvat segavalt. Aga et tulevikus lõunaeasti murre paratamatult kaob tegelikust tarvitusest ja inimeste harjumusest ning teadvusest, asent andes yldkeelele, kus on -s („suures metsas“), siis oleks kahju, kui seilane ilus lõpp kui -n jääks kasutamata. Igaks juhtumiks siin esitetakse mõlemad lõpud, -n ja -nt. Jäägu tegeliku tarvituse otsustada, kumb leitakse paremaks ja vastuvõetavamaks.

14 13. Lyhema mitmuse-partitiivi (-u, -i, -e) veel kaugemale minev tarvitamine kui ametlikus keeles: puri — *purji*, kisa — *kisu*, visa — *visu*, vaba — *vabu*, häda — *hádi*, kyla — *kyli*, oja — *oje*; tui — *tuve*, lõvi — *lõve*, kravi — *kruve*, tädi — *tåde* jne.

15 14. -ssi (pro -sisse) ne- ja s-sõnade mitmuse illatiivis, kus eelviinne silp on kõrvalrõhuline: neisse *inimessi*, kevadissi *toimetussi* (= inimestesse, kevadistesse toimetustesse) jne.

See -ssi on tarviline, sest et i-mitmuse ametlik illatiiv „inimesisse, toimetussisse“ ei ole kuidagi häa ega soovitatav. Ka „käsisse, pesisse“ asemel võiks erandjuhtumeis olla *kássi*, *pessi* (= kätesse, pesadesse).

Muude illatiivi-uuenduste yle v. 62, 63 ja 64.

15. **kelled, milled** täisobjekti käändena sõnust „kes, mis“: „sõbrad, *kelled* nad kaasa olid võtnud; herved, *milled* oad lämmitasid“; *milled*-vormi asemel võib olla ka lihtselt *mis* sel korral, kui selle objektina-olu on kyllalt selge: „raamatud, *mis* (ehk *milled*) eile ostsin“. Põhjend.: sellega välditakse partitiivism „keda, mida“, mille tegemine oleks paratamatu selguse nõudel.

16. Instruktiivivi tarvitamise elustus ja laiendus: 17
ta seisis tuule käes *lehvivi hõlmu*; ta avas kirja *värisevi sõrmi*; veski töötas *pooli tiivu*; laev sõitis *täisi purji* (= täite purjedega); koosolek peeti *kinnisi uksi, lahtisi uksi; palja päi* (= palja pääga), *avasui*; ta hyydis seda *yksisõnu*, töötas *yksijäri* (= vahetpidamata), tulime *tyhje käsi* (= tühjade kätega) tagasi; jooksis *piki kotvi*.

Lisanäiteid: „seisid *värisevi põlvi, avasui*; vaatas *õhetavi põsi*, jooksis *palja sääri, palja reisi*; vabrik töötas *täisi riistu*; sain selle osta veel *vanu hinnu*; tuli *tyhje toimi* tagasi (s. o. tagajärjeta, saksa „unverrichteter Sache“); puud puutusid *ladvu* kokku; ta kukkus purustet *lui maha*“ jne.

K o n j u g a t s i o o n .

17. **-tetakse** (pro -tatakse), samuti **-teta, -teti, -tetagu, -tetaks, -tetama, -tetav** (pro -tata, -tati, -tatagu jne.); *kirjutetakse, ei kirjuteta, kirjuteti, kirjutetama, kirjutetav*. Nii kõigil IV-nda pöördkonna (minu süsteemi järele) tama- ja damalõpulisil tuletusverbel: seletama, kaotama, töötama — avaldama, parandama, korraldama: kaotetakse, ei tööteta, avaldetagu, korraldeti.

Hoiatus. — Kes tarvitab -tet (kirjutet), peab tarvitama ka -tetakse, -teti (kirjutetakse, kirjuteti), muidu tekib ebarajjekindlus, sest -tet tingib ka -tetakse.

18. **-tet, -t, -d** (pro -tatud, -tetud, -tud, -dud): *kirjutet, avaldet, ymbritset, — tapet, lubat, teenit, nõiut, poleerit — tõmmat, vaadat, visat — võrreld, käsiteld* (pro *kirjutatud, tapetud* jne.)

Seda ud-lõpu ärajätmist tud-partitsiipidel võib tarvitada järgmisel mahendet kujul, mis selle uuenduse teeb palju vastuvõetavamaks ja läbiviidavamaks, nimelt:

a) 2-silbilistel tud- ja dud-partitsiipidel -ud jääb: *saadud, viidud, söödud — pandud, tuldud, pestud — antud, seistud — loetud, võetud — nähtud, tehtud*, (mitte: *saad, viid — tuld, teht* jne.).

Luuletuskeeles võib tarbe korral tarvitada siingi lyhemat vormi; ja mõned liitvormid nagu *vastuvõet*, *ärasteht* sobivad erandina proosaski.

- b) 3-silbilised tud-partitsiibid yhtedes asendites ilma ud-lõputa, teistes ud-lõpuga, nimelt: 1) ud-lõputa, kui partitsiip atribuudina nimisõna ees: *tapet* loom⁶; 2) ud-lõpuga, kui partitsiip on prädikaaditäiteks ja yldse enamasti, kui ta asetseb nimisõna järel: *loom on tapetud*; samuti: *saadet* kiri; aga: kiri on *saadetud*; *tasut* võlad; aga: võlad on *tasatud*; need raamatud, *saadetud* mulle välismaalt, olid huvitavad⁶. — Sii kuuluvad ka eerima-verbid ja yldse need võõrsõnalised verbid, millede tud-partitsiibis päärõhulise silbist alates on kolm silpi: *sorteerit* kaubad, — kaubad on sorteeritud; *protestit* veksel, — veksel on *protestitud*. Seesugune tarvitusviis leiab tuge mõnest rahvamurdest¹⁾.
- c) -tet alati ja kõigis asendeis: *kirjutet* kiri, — ja ka: kiri on *kirjutet*. Sii kuuluvad tama- ja dama-, nema- ja temaalõpulised tuletusverbid: *kirjutet*, *töötet* (sest et tuletusverb ja tama-lõpuline), *avaldet* — *ymbritset* — *põgenet* jne.
- 20 19. -maks (pro et + da-infinitiiv): tegemaks (= et teha), lugemaks, kirjutamaks (= et lugeda, et kirjutada); näit.: *ta pani käe kõrva juure paremini kuulmaks*; vanemad võisid vaid vähe teha takistamaks poja pahu kalduvusi⁶. Ka passiiv-impersonaalis: *seda kirjeldeti lauseis liig tumedais, edasi antamaks* siin (= et siin edasi antud saada).
- 21 20. -maga: tegemaga (= sellega et teeb; tegemisega, tehes): *ta piirdus vaid tegemaga mõningaid seletavaid märkusi*; ta algas *seletamaga*, et tal selleks olevat oma põhjused; veetsin oma aja *pildistamaga* lossi ymbrust; ta neimas (maksis kätte) neile *naeruvääristamaga* neid seltskunna ees⁶.
- 22 21. -mani: tegemani (= selleni, niikaugele et teeb; tegemiseni): *ta läks koguni tegemani haavavaid märkusi*; silmaterade keskpunk oli erutusest paisund *täitmani* peaaegu kogu silmamuna; olin *nutmani* kurb; kivid olid *lõhkemani* kuumad⁶.
- Põhjendus: -maks, -maga, -mani teevad keele syntaktiliselt paindavamaks, võimaldades lyhemaid väljendeid; mine-konstruksiooni genitiiv-attribuudid muutuvad maks-, maga-, mani-konstruksioonis objektideks, mis võib paigutada verbi järele; see annab mugavama väljendi, eriti kui neid (attribuute, objekte) on mitu ja neil veel omad atribuudid.
- Võrdluseks antagu sama lause kord mine-, kord maga-konstruksiooniga: a) mine-konstruksioon — raskepärasem, kohmakam, sest verb kistakse yllia lõppu: *nad veetsid oma aega kõiksugu loodusevaatluste ning tähelepanekute ja ilusamaist maakohtadest päevapiltide tegemisega*; b) maga-konstruksioon: *nad veetsid oma aega tegemaga kõiksugu loodusevaatlusi ning tähelepanekuid ja pildistusi ilusamaist maakohtadest*.

1) Yks niisugune juhtum antakse täieõiguselise vormina koguni „Õigekeelsuse-sõnaraamatus“: *pargitnahk* (= pargitud nahk) lk. 709.

22. Kysimusse võivad tulla ka veel **-masse**, **-mal**, **-malt**: tegemasse, tegemal, tegemalt; näit.: „mis puutub *sydistamasse* selles õnnetuses teisi, kõrvalisi isikuid, kes . . .“; need ained tehakse kõlbavaks *kuivatamal* (= kuivatades, kuivatamise teel) nad päikese käes; **-mal** (soome **-malla**) on tähenduselt peaaegu sama mis **-maga**, väljendades nagu **-maga**gi abinõu- ja viisiadverbiaali); — „tundsin seda linna *olemalt* sääl eland lapsepõlves (= selle tõttu et olin sääl eland . . .)“; **-malt** seega vastab prantsuse *pour + avoir été* -konstruktsioonile („pour y avoir vécu“). Võiks koguni **-mat**: „ta heitis endale ette temalt vastu *võimat* kingitusi“.
23. **-nd** (pro **-nud**): saand, teind, lugend, mängind, liikund, tõmmand, kirjutand, ymbritsend, põgenend, avaldand jne. 24
- NB: nud-lõpp jääb, kui selle ees on konsonant: olnud, tulnud, surnud, pääsnud, annud, võtnud, võidelnud, käsitelnud jne.
- Põhjus: lyhemus, suur leving rahva- ja yldises kõnekeeles; esineb sporaadiliselt juba vanemas kirjakeeles (piiblis); eriti pike-mail verbel on **-nd** kindlasti ka kõlalisel parem (kirjutand, ymbritsend, põgenend, avaldand).
24. **-nue** ja **-nne** mineviku gerundiivi väljendamiseks: *saanue* 25
(= saand olles, pärast saamist, soome „saatuaan“, vene *получивъ — дѣпричастіе прошедшего времени*), samuti: teinue, olnue, tulnue, võtnue, kuulnue, lugenue, liikunue, tõmmanue, käsitelnue, murdunue jne.; **-nne** on pikemal verbel (IV-b pöördkund), kus kõrvalrõhk langeb selle lõpu eelsele silbile: *kirjutanne* (= olles kirjutand, vene *написавъ*), *lõpetanne*, *ymbritsenne*, *põgenenne*, *värisenne*, *avaldunne* jne. Lausenäiteid: „*saanue* selle teate läks ta teele; *sõnnue* mängis ta paar tundi klaverit; *lõpetanne* töö heitis ta kohe magama“.
- See mineviku-gerundiiv on eesti keelele täitsa tarviline, kui tahetakse selles lyhenduslikult ja mugavasti väljendada eelaegsust, sest selle väljendamine muul kombel — des-gerundiiviga, nimisõnalise konstruktsiooniga või täielise kõrvallausega — ei ole igakord stiililiselt nii hää ja mõnus. Vastav konstruktsioon on ka soome, inglise, prantsuse, itaalia, vene j. t. keeles. Ametlik keel tarvitab selleks lihtselt nud-partitsiipi, kuid seegi ei ole otstarbekohane, sest et see ei väljenda gerundiivilist funktsiooni igakord mitte kyllalt selgesti, igatahes mitte iga sõnajärjestuse juures; näit.: „*sõnnud* mees läks jalutama“; vrd.: „*sõnnue* mees läks jalutama“. Otse veidrana tundub ytelda: „Kui lähed *sõnnud* jalutama“ (vrd.: kui lähed *sõnnue* jalutama). Samuti: „kui välismaal käijad koju *tulnue* jutustasid“ (vrd.: kui välismaal käijad koju *tulnud* jutustasid).
- Mitmel pool koolinoorsoos on see uus lõpp leidnud meeldimist, poolehoidu ja tarvitamist.
25. **-tue**; see on võimalik siis ka passiiv-impersonaalses vormis: 26
jõutue (= jõutud olles, pärast jõudmist, kui oli jõutud), *joostue*, *võideldue*, *higistetue*; näit.: „koju *jõutue* olid kõik juba magama läind“.
26. **i-minevik**: ytlin, sa ytlid, ytlime, ytlite, nad ytlid, — kir- 27
jutin, sa kirjutid, kirjutime jne.; samuti: avaldin, kõnelin, põgenin, valitsin, värsin jne.
- Märkus. — 1) Ainsuse 3-ndas pöördes ei sobi **i-minevik**, vaid sääl jääb **s-minevik**: ta ytles, kirjutas, põgenes, valitses, värsis; 2) **i-mine-**

vikku ei saa tarvitada kõigist verbest, vaid ainult lema-frekventatiivest (ytlemä, võitlemä), tama- ja dama-tuletusverbest, tsema-, nema- ja sema-verbest, nagu antud näited osutavad. 3) Kõige selle tõttu ei ole i-minevik proosakeeles mitte nii hädatarviline uuendus; luuletusis aga võib seda julgesti kasutada.

- 28 27. **ui-**minevik 4-silbilisel uma-verbel, nagu „avalduma, seletuma, elustuma, alistuma“ jne.: ma avalduin, sa avalduid, ta avaldui, me avalduime, te avalduite, nad avalduid. Siin i-minevik ka ainsuse 3-ndas pöördes: see avaldui, seletui, elustui, alistui; ta toetui (sest et „toetuma“ tuleb verbist „toetama“, mis on tama-tuletusverb ja sest et siia kuuluvad ka mõned 3-silbil. tuma-tuletusverbid.

See ui-minevik on päämiselt vältimaks mineviku 3-nda pöörde yhtesattumist us-lõpuliste verbaalnimisõnadega (avaldus, seletus, elustus jne.): see seletus — (sk.) die Erklärung; aga: see seletui — das erklärte sich.

- 29 28. **tella-**frekventatiivvormid, s. o. frekventatiivide muutmine nagu sõna „tulema“: esitella, esitelles, esitelnud, esitelge, **esitellakse**, esiteldi, esiteldud, ma **esitelin**, ta **esiteli**, nad **esitelid**; samuti: mõtiskella, -skelles, -skelge, **mõtiskellakse**, mõtiskeldi, mõtiskeldud, ma **mõtiskelin**, ta **mõtiskeli**, nad **mõtiskelid**. Samuti: käsitella, kujutella, loetella, tantsiskella jne. — NB. tella-lõpulise muutmisviisi juures on i-minevik (ta esiteli, mõtiskeli) sunduslik.

Kuigi ametlikult lubatud, pysib see tella-muutmine yha edasi uuendusena, mille tarvituselevõtmise hääks tuleb võidelda; sest seda tarvitatakse alles juhuslikult ja ebajärjekindlasti; isegi mõned tet-lõpu tarvitajad ei oska tella't õigesti tarvitada.

- 30 29. **-nuksin** (= oleksin + nud-partitsiip): olnuksin (= oleksin olnud, tulnuksid (= oleksid tulnud); kirjutanuksime (= oleksime kirjutand); näit.: *ytelnuksin* neile seda, kui *teadnuksin* (= oleksin neile ytelnud seda, kui oleksin teadnud); kui nad seda ette *näinuksid*, ei *teinuks* nad seda.

Põhjendus: lyhemus — kahe sõna asemel üks. Siiski seda nuksin-konditsionaali ei tarvitse kohe järjekindlasti hakata tarvitama hariliku liitvormilise konditsionaali asemel, vaid see sobib vahelduseks teatavil korral või kus see stiililiselt tundub soodsamana.

- 31 30. **-numas, -numast, -numalt**. — Eelmise eeskujul ja osalt põhjendudes lõunaesti murdele võiks nud. partitsiibist moodustada veel **-numas** (= olnud + olemas): „olin kindel nende *olnumas* selle mõtte algatajad (= selles et nemad olid olnud selle mõtte atgatajad); ta oli õnnelik *pääsnumast* nii kerge vaevaga sellest kitsikusest; tundsin seda meest *kohanumalt* teda varemini (= selle tõttu, et olin teda kohand varemini). Koguni partitiiv -numat: ta kahetseb *teinumat* seda (= et ta seda oli teind). — Kõik need vormid rikastavad keele syntaktilist painduvust, võimaldades ka eesti keeles samasuguseid mugavaid lyhendet väljendeid kui inglise keeles; näit.: „olin kindel ta *saanumas* lõpliku

võidu' (I was sure of his having obtained the definitive victory). Sest nagu inglise ing-vormil, nii ka eesti mas-, mast-vormil peaks võima olla yhtlasi attribuut ja objekt. — Loomulikult on siis ka võimalik „olnuvat, tulnuvat“.

31. **kaevetakse** (pro „kaevatakse“) sõnast „kaevama“; samuti: 32
ei kaeveta, kaeveti, kaevetaks, kaevetud, kaevetagu, kaevetama, kaevetav. Põhjudus: 1) hääliksääduslikum; 2) esineb mitmes rahvamurdes; 3) esineb soome keeles; 4) esineb vanemas kirjakeeles (piiblis); 5) siis saab neid „kaevama“-verbi vorme eraldada „kaebama“-verbi vormest, mis muidu yhte satuksid: (kohtusse) *kaevati*, aga: (maad) *kaeveti; kaevake* (kohtusse), aga: *kaevage* (maad). — Ka sõnast „kasvama“ passiiv-impersonaal *kasvetakse* (pro „kasvatakse“).

K o m p a r a t s i o o n .

32. **tumam** (pro -tum) eitavate tu-sõnade komparatiivis: õnnetumam, armetumam, alatumam, inetumam, võimatumam jne. 33

See on loogiline, kui kord eitavad tu-sõnad peavad algvõrde käändeis saama -ma- silbi (v. uuendus 9). Järelikult: „need inimesed siin on õnnetumad, aga need sääl on veel õnnetumamad; võimatumamat asja ei või olla; seeläbi muutus see veelgi inetumamaks“. Siia kuulub ka „väeti“, mille komparatiiv seepärast „väetimam“: „*väetimamat* last pole ma näind“. — Kui komparatiiv „õnnetumamad“, siis i-superlatiiv loomulikult *õnnetumaimad*.

Põhjudus: on esinend vanemas rahvakeeles (vahest nyydki veel leidub jälgi); on esinend ka kirjanduses¹⁾; soome keeles järjekindlasti. Neile, kes inetumaks leiavad ma-silbi kordumise, tähendatagu, et eesti keeles seesugune kahe silbi kordumine veel sagedamini esineb da-infinitiiviga (*ehitada, avaldada*), kuna tu-sõnade komparatiivi sellega võrreldes väga harva tuleb tarvitada. Päälegi kui harjuda tumam-vormiga, kaob igasugune vööristavus ja see hakkab tunduma üsna loomulikuna.

Märkus. — i-superlatiivi (*suurim, rikkaim, õnnelikem* jne.), siin uuendusena enam ei anta, sest see on ametlikult täiesti tarvitusele võetud.

D e r i v a t s i o o n .

33. **-ttus** (pro -tus) eitavail abstraktsõnul kõrvalrõhulise silbi järel: tänamättus, suremättus, olemättus, arenemättus, selatamättus; mõistmättus, teadmättus, tundmättus; sydamettus, tähtsusettus jne.; langeb kõrvalrõhk us-silbile, on -tus: õnnetus, kasutus, saamatüs²⁾. 34

¹⁾ „aga need olivad veel armetumamad“ (J. Mändmets, „Vana käsikiri“, a. 1904, lk. 30); „Aleksander VI oli kõige alatumamatest inimestest“ (Oehinger, „Ristikoguduse ajalugu“. Ümber pannud H. Pöld, a. 1908, lk. 218).

²⁾ Samuti mõttetus, tarbetus jne., kuigi 3-as välde; yldse: 3-silbilisil ikka -tus, välja arvatud 3-silbilised III-värtelised mattus-sõnad (teadmättus).

Põhjeendus: vahetegemise võimalus omadussõna inessiivi (sees-
 ytleva) ja abstraktnimisõna vahel: „selles *tänamatus* hinges“; aga: „ta
tänamatus oli suur“. Päälegi on see hääs vastavuses liik-sõnadega, kus
 ka kääne on -likus, aga abstraktnimisõna -likkus: „seaduslikus korras“;
 aga: „selle nõude seaduslikkus“.

- 35 34. -**l**isv (genitiiv -lisve) pro -lisus: tundelisv, elulisv, tarvilisv,
 täelisv, äkilisv, sygavamõttelisv, yhetoonilisv, laiaulatuselis-
 lisv, mitmevärvilisv, õrnatundelisv, vaenulisv jne.
- lisv (õigupoolest ainult -v) deklioneerub nagu „järv“: vaenulisv — selle
vaenulisve (II väide) — seda *vaenulisve* (III väide), nende *vaenulisvede* —
 neid *vaenulisvi*, ja on abstraktnimisõnu moodustav tuletusliide line-
 sõnust, mis 4- ja rohkemsilbilised (eluline, -ulatuseline), ja see on moo-
 dustet sellepärast, et 1) -lisus on kõlaltselt halb oma kahe s-ga ja lyhi-
 silpidega („elulisuse“) ja 2) eesti keeles on yldse liig vähe abstrakt-
 nimisõnade tuletuslõppe (ainult üks ainus -us!), mis põhjustab yhetooni-
 lisve. Muudes keeltes on neid mitu, näit. saksa keeles 6: -heit, -keit,
 -schaft, -nis, -tum, -mut, -e: Freiheit, Traurigkeit, Betrübnis, Reichtum,
 Armut, Länge ¹).
- 36 35. -**s**ti põhiarvudest: kahesti, kolmesti, neljasti jne. (= kaks
 korda, kolm korda jne.); mitmesti (= mitu korda). See
 uuendus on osalt ametlikult lubatud („Õigekeels.-sõnar.“ kyll
 ei anna, aga Muugi gramm. lubab).
- 37 36. -**t**se (prolatiiv), tähendab „kaudu, mööda, teel“, **merit**se
 (= merd mööda), *raudteit*se (= raudteed mööda), *telefo(o)-*
*nit*se (= telefoni kaudu); ta teatas mulle sellest *telegraafit*se
 (telegraafi teel); ta tuli maja *nurgit*se õue (= maja
 nurga ymbert läbi, maja nurgast mööda); ta tuli värava
*al*atse (= alt läbi), *yl*itse (= ylalt läbi).
- Mitmete haruldasemate ja ebatootlikumate tuletuslõppude (-stu, -mu,
 -m, -lm, -lu, -uma, -ahtama, -skelema jne.) tarvitusele-võtt ja tootliku-
 maks tegemise ettepanek, mis omal ajal esitati keeleuuendusena, jääb
 siin ära, sest et nyüd ka ametlik keel on need omaks võtnud ja hakand
 neid kasutama.
- 38 37. **Nominatiivseid liitumusi** laiemas ulatuses kui ametlikus
 keeles: peegelpilt, aurveski, tuulveski, sulgjoonistus, kriit-,
 pliiaats-, tuššjoonistus, vesivärvpilt, alkoholmyrgitus, veksel-
 laen, panklaen, — äärmärkus, äärmaad, piirrahvad, piir-
 riigid, — puhkpillorkester, liivkõrb, tammkapp, — merimees,
 seinkell.
- 39 38. *sammetpäalistet* (= sammetiga päalistet), brokaatpalistet,
 hõbekaunistet jne. eriti luulekeeles.

¹) Meil vajaneks veel kaks uut tuletuslõppu abstraktsõnade moodustami-
 seks: 1) vaste saksa -schaft ja inglise -ship lõpule (Verfasserschaft, authorship),
 sest -us siin iga kord ei sobi; katseks olen tarvitand lõppu -neip (gen. -neiba):
 autorneip, kaasteadjaneip, kaassyüdlasneip; 2) eriline lõpp abstraktnimisõna
 moodustamiseks tud-partitsiibist, sest -us ei ole siin hää. On katseks mõeldud
 -tulg (gen. -tulje, partit. -tulge): tapetulg (= tapet olek), piinatulg jne. Kuid
 mõlemad lõpud on esitet vaid katseks.

39. -as, -es, -e lõpu kadu teatavais liitumis: toorained (mitte „tooresained“), toormaterjal, kõrghype, kõrglennukas, kaugnägevus, kergloetav, raskseeditav, kergsport, rasksport; võiks koguni puhtkasu (pro „puhaskasu“).
40. -kund pro -kond; kihelkund, maakund, perekund, ringkund, inimkund; yliõpilaskund, — **-kuulajakund**, õpetajakund.
- Põhjus: kund-vormiga välditakse käändevormides yhtesattumine „konnaga“; ka ei vajane siis tarbetut side-s'i mõnedes sõnades nagu „õpetajaskond“.

V õ õ r s õ n a d e k u j u d.

41. Rõhu säilitamine kaugemal esimest silpi rohkem kui seda teeb ametlik keel: 42

agént	kefiir	rekörd
affiks	kiósk	safraan
ampäär	magneet	senaat
asfált	metood	sopraan
bakteer	notaar	suffiks
barbaar	plakaat	symbol
bulvaar	poliitiline	synood
diftong	poliitika	tapeet
diploom	pomaad	teaater
kanaal	protsént	tsemént

Võiks olla koguni *organ*, sest on ju *organiline* (ka ametlikult), samuti *humoor*.

Põhjus. — Rõhk kaugemal esimest silpi on kõlaliselt parem: annab sõna jumele rohkem energiat ja plastilisve; ka sõna muutmisviis on siis sageli parem. Rõhk esimesel silbil teeb võõrsõnad, mis juba muidugi on pikemad, liig lohisevaks ja venivaks kõlaliselt. Võõra-pärase rõhu säilitamine pole mitte eesti keele nõrkus, vaid vastupidi, üks ta yleolekuid ja edemusi võrreldes läti, soome ja ungari keelega, kus rõhk on alati esimesel silbil ka võõrsõnul. Et rõhu viimine esimesele silbile labastab ja nii-ytelda lamestab sõna jume, selles veendub kõige paremini, kui võõrnimesid rõhutada esmasilbiliselt: „éuropa, ámerika, iitalia, páris või paaris“ (= Pariis), nagu soomlased ja lätlased hääldavad.

42. -aal, -aan, -aar, -äär (pro -al, -an, -ar, -är), kuigi päärõhk on esimesel silbil: máterjaal, réstoraan, séminaar, miljonäär. Samuti: arsenaal, kardinaal, karnevaal, karavaan, honoraar, kommissaar, arhhiivaar, sekretäär, miljardäär jne. 43

Põhjus: 1) pikk vokaal on kõlavam; 2) pikk vokaal võimaldab vältelise vahetegemise genitiivi ja partitiivi (ka illatiivi) vahel: selle *máterjaali* (II välde), seda *máterjaali* (III v.); 3) paremini kooskõlas -aak, -aap, -aat, -aaf, -aad-sõnadega, kus ka pikk vokaal kõrvalrõhulises silbis: advokaat, telegraaf, límonaad.

Muud keeleuendusliikud iseärasused võõrsõnade kuju all v. „Erinevuste“ all; näit. **komma** (mitte „koma“, nagu ametlik keel tahab).

1) Isiklikult eelistan koguni „adréss, minuut, sekund (gen. sekunni)“.

Syntaks.

- 44 43. mast- ja mas-vormi tarvitamise laiendus verbaal-lause-lyhendite saamiseks: „ta oli uhke *evimast* sellase ande; hobune kandis selgeid jälgi *olemast* hädavaevalt tulest pääsnud; ta rõõmutses *olemast leidnud* (või *leidnumast*) tubli abilise; see seisnes *tegemas* vastavaid liigutusi (= see seisib vastavate liiguste tegemises)”. Niisugune mas- ja mast-konstruksioon peab nagu inglise keeles -ing võima olla niihästi atribuudi kui ka objektiga: „rõõmutsesin *su teadmast seda* (= selle üle, et sa teadsid seda); olin kindel *su teadmas seda*; olin kindel *nende saanumas võidu* (= selles, et nad olid saanud võidu); Juhan Liivi elutraagika seisneb *ta mitte saanumas*, olude ja iseloomu tõttu, meile pakkuda niipalju kui tahtis”. — See mas- ja mast-vormi tarvitamise laiendus ja nende konstrueerimine niihästi atribuudi kui objektiga tähendab uue võimaluse toomist eesti syntaksisse, mis sellega saab ses suhtes inglise keelele võrdse painduvuse ja lause lyhendusvõimelisve.
- 45 44. Absoluutne genitiiv des- ja nue-gerundiiviga: „nad tantsisid *vilede puhudes* (Tuglas); nad söudsid edasi *lainete möllates* nende ymber; *asja nii olles* pole midagi parata; *muude tingimuste yhesugused olles* on eelistetavam see keelend, mis paremini vastab ilu nõudeile; — *mõne aja möödunue* hakkas talt jälle teateid tulema; koju *jõutue* olid kõik teised juba magama läind”. — See uuendus on ametlikult lubatud.
45. Absoluutne nominatiiv partitsiibiga: „*see töö tehtud*, võis ta kergemini hingata”. Ametlikult lubatud.
- 46 46. vat- ja nud-partitsiibiga lauselyhendeid laiemas ulatuses: „sain teada *ka teised sääl käind ja sama kavatsevat* (pro: „et ka teised...); aimasin *nad seda teind*”.
- 47 47. Partsiaalse prädiikaaditäite tarvitamine teatavais juhtumeis (soome eeskujul): „elu oli olnud argitoimetuste *yhetoonilist ringkäiku* (pro: yhetooniline ringkäik); see on vaid *tyhja rabelemist*”. — Siia kuulub ka „ta on oma aja *suurimaid teadlast*” (= yks oma aja suurimaist teadlastist), mis omal ajal uuendusena esiteti, nyüd aga seda enam ei ole, sest et ka ametlik keel on selle tarvitusele võtnud.
- 48 48. Teatavate sõnade (n. n. „tarbetumate sõnade“) *väljajätmine* juhtumeis, kus need sisuliselt pole vajalised, mitte lisades yhtki uut mõtet, vaid ainult mingi umbrohuna lauset koormates ja raskepärasemaks ning venivamaks tehes. Sellased sõnad on niisuguseis yhtumeis kui näit. „(ära) hävitama, (yles) ärkama, (juure) lisama, (edasi) jatkama, (pääle) algama; — ei... (mitte); — ega... (ei); sageli ka asesõnad *ma, sa, me, te, oma, yks*; — palge *higis* (mitte „pale higi sees“), kade, pahane *temale* (mitte „tema pääle“) jne. — Sellaseist sõnust ja juhtumeist yksik-asjaliselt edaspidi ilmuvas täielises grammatikas, kus see kysimus moodustab suure päätyki.

Sõna järjestus.

- 49 49. Subjekti võib — stiili või selguse nõudel — paigutada prädiikaadi ette ka siis, kui lause esimesel kohal on mingi objekt või adverbiaal või terve lause: „seda kuuldes *härri* vihastas (vrd.: seda kuuldes vihastas *härri*); kui nad pika marssimise järele metsast välja jõudsid, *määratuma tulikahju kuma*, värvides kogu läänetaeva punaseks, *ilmus* lähema kyla kohal, mille...“ (vrd.: ... välja jõudsid, *ilmus määratuma tulikahju kuma*, värvides kogu läänetaeva punaseks, lähema kyla kohal, mille...)

50. Adverbiaali ja objekti võib paigutada ka subjekti ja prädikaadi vahele, 50
 kui see leitakse soovitavaks ja tarviliseks suurema selguse või lihtselt
 teatava stiilijume ning laadi saavutamiseks: ,ta *agedasti* kaitsis mäs-
 savat rahvast (vrd.: ,ta kaitsis *agedasti* mässavat rahvast); mees *hirm-*
sasti vihastas (vrd.: ,mees vihastas *hirmsasti*); nad *teda väga* põl-
 gasid (vrd.: ,nad põlgasid *teda väga*). — Muidugi ei ole seesugune
 sõnajärjestus harilik, vaid ebatavaline, ainult erilisis juhtumeis tarvitetav.
 Harilikuks, normaalseks sõnajärjestuseks jääb ikkagi see, mis on klambu-
 reis antud. See märkus maksab ka eelmise ja järgnevat punktide kohta.
51. Attribuut-omadussõna või -partitsiibi paigutus yhes selle laienditega tea- 51
 tavais juhtumeis määratava sõna järele: ,see võib syndida tingimusil veel
 palju *ebasoodsamail*; — juhtumeis vähem *vastavais* käesolevalle; —
 asjust *niisuguseist* kui need, mida . . .; — ajal *endisil*; — hulkusin metsas
 juba *kaetus* valkjas-kollakate värvingutega (vrd.: hulkusin valkjas-kol-
 lakate värvingutega *kaetud* metsas); — ta arvas, et teooriad selgenäge-
 misest, teaduslikult nii *vaieldavast*, on õiged'. — See võimaldab suu-
 remat painduvust lausete lyhendamises ning kokkusurumises ja annab
 stiilile teissugusema laadi ning tämbri, samase romaani keelte omale.
52. Genitiivi paigutamine pärast määratavat sõna teatavais 52
 juhtumeis, ja seda mitte ainult värssides, vaid mõnikord ka proosas:
 ,see oli saatus *mehe*, kes oli niipalju hääd teind inimkunnale. — See
 on muidugi võimalik, kui genitiivi kuju erineb nominatiivist.
53. Sõnajärjestus yldiselt mitte liig saksapärase (verb 53
 lause lõpus), aga ka mitte venepärasuse pahesee langev
 (prädikaatverb lause alul enne subjekti); pikemais kõrvallauseis prädikaat-
 verb harilikult adverbiaali ja objekti, või objekti ja adverbiaali, või kahe
 adverbiaali vahele; — lyhikeses kõrvallauseis võib prädikaatverb olla
 niihästi lause keskel kui lõpus; näit.: ,kui nad koosolekul tahtsid teha
 selle ettepaneku (mitte: ,kui nad koosolekul seda ettepanekut teha
 tahtsid); kui Wilde tuli välismaalt tagasi (mitte: kui *tuli* Wilde
 välismaalt tagasi), aga võimalik ka: ,kui Wilde välismaalt tagasi tuli; jõekallas,
 kus kalmused *lõhnavad* (halvem: jõekallas, kus *lõhnavad* kalmused); —
 kui ta *hakkas* minema' või: ,kui ta minema *hakkas*' (sest et lause on
 lyhike).

no-genitiiv.

54. no-genitiiv, s. o. genitiivi väljendamine no-kujulise eessõna abil, mis 54
 konstrueerub nominatiiviga: ,ta oli järglane *no* tasakaalutu vanaisa, kes . . .
 (= tasakaalutuma vanaisa järglane, kes . . .); ta oli valmis seda tegema
 tingimusel *no* täieline järeleandmine teie poolt ses kysimuses (= ta oli
 valmis seda tegema täielise järeleandmise tingimusel teie poolt ses
 kysimuses'.

Põhjus ja lisanäiteid: no-genitiiv ei ole sugugi mitte
 mõeldud tarbetumaks tegema ja välja tõrjuma käändelist genitiivi, vaid
 seda tuleb tarvitada neis erilisis juhtumeis, kus käändeline väljendus,
 genitiivi paigutuse tõttu enne määratavat sõna, teeks lause tarbetumalt
 kohmakaks, ebaselgeks, kahemõtteliseks. Niisuguseil korral on no-geni-
 tiivil see paremus, et 1) sellega võimaldub määrava sõna paigutus pärast
 määratavat, 2) määrav sõna ise on nominatiivis. Need mõlemad
 seigad võimaldavad hästi lauseid sellaseid nagu järgmised: a) ,see moo-
 dustab nende saartega nähtavad tipud no sama mäeahelik, nägematu ja
 liikumatu vete liikuva massi all' (— „no“ võimaldab siin järeleoleva attri-
 buutlause-lyhendi, mis muidu, hariliku, käändelise genitiivi juures, tuleb
 väljendada täielise kõrvallausega, ja siis tuleks sama lause ymber moo-
 dustada järgmiselt: ,see moodustab nende saartega sama mäeaheliku
 nähtavad tipud, aheliku, mis oli nägematu ja liikumatu vee liikuva massi

all'). Samuti: ,vaatlesin varemeid no loss, yksik ja mahajäetud selles ymbruses; b) ,järglane no tasakaalutu vanaisa, kes...' (nyyd on selge, et kes-sõnaga algav kõrvallause käib vanaisa kohta; kui aga ytelda hariliku genitiiviga: ,tasakaalutuma vanaisa poeg, kes...', siis tundub kes-lause pigemini poja kohta käivat); c) ,see oli viis no üks neist rapsoodiast, mida ma enne olin kuulnud'; hariliku genitiiviga (,see oli yhe nende rapsoodiate viis', või: ,yhe viis neist rapsoodiast') on see väljendus kohmakas; d) stiililisel põhjusel: ,ta näis olevat teadlik põhjusest, mulle tundmatumast, no mu sõpruse vähehaavaline muutus'. — Yldse on no-konstruksioon kasulik ja kohane, vahel otse vajaline, pike-mais, keerulisemais lauseis ja teaduslikumas, abstraktsemas stiilis.

Tähendetagu veel, et no-konstruksiooni sees võib olla ka harilik käändeline genitiiv: ,ta teeb seda vaid tingimusel no tema ettepaneku vastuvõtmine'; aga tarbekorral võib ka: ... tingimusel no vastuvõtmine no tema ettepanek'.

Yldse: no annab eesti keelele yhe ysna tähtsaks hinnatava pare-muse ja painduvuse, mida samal määral vist ei evi ükski keel maailmas, nimelt väljendada genitiivi kord ees asetseva käändega, kord järele pai-gutetava no-konstruksiooniga, seda mõöda kuidas iga kord tundub pare-mana — mugavamana ja ilusamana. Seega annab see eesti keelele teatava yleoleku läti ja soome keele yle.

S õ n a s t i k .

55 Yldiselt: hankida võimalikult palju uusi sõnu, sest eesti keel on alles kyllalt puudulik ja vaene sõnade poolest, hoolimata viimaste aastakymmende rikastusest.

Uusi eestikõlalisi tyvisõnu! — Eriti tähtsaks peab Keeleuendus uute eestikõlaliste tyvisõnade hankimist eesti keele, sest kui ainult tuletamise teel neid soetada, nagu sellesse yhekylgsusesse ja liialdusse langeb ametlik keel, siis tekib liig palju lähikõlalisi ning vähevärtuslikke tuletussõnu. Iseseisvad tyvisõnad on ilmekamad, jumelt individuaalsemad, seega väärtuslikumad, ja on mõisteid, mille väljenduseks peaksid eesti keeles kyll olema ise-seisvad tyvisõnad. Seejuures — tähtis keeleuenduslik põhi-mõte — uue tyvisõna päritolu ja saamisviis on yskkõikne: oluline on vaid, et sõna oleks eestikõlaline.

86 Uusi eestikõlalisi tyvisõnu saab: 1) rahvamurdeist; 2) vanemast kirja-keelest; 3) lähimaist sugulaskeelist, päämiselt soome keelest; 4) võõr-keelist; 5) kunstliku loomise, s. o. uute tyvisõnade väljamõtlemise teel. Esimest kaht allikat tunnustab ja kasutab ka ametlik keel, sellepärast neid siin enam ei tarvitse käsitleda. Niipalju tooniteta, et neist ei saa kaugetki kõiki tarvisminevaid sõnu. Tuleb seepärast julgesti kasu-tada ka ylejäänd kolme allikat. Järelikult uuendused sõnastiku alal on yskikasjalisemalt järgmised.

57 56 55. Laenata soome keelest senniste laenude lisaks, mida on juba yle 100 sõna, vähimalt veel ligi 200 uut tyvisõna; neist all-järgnevas rida näiteid:

Uusi soome tyvisõnu. — aldis [alti] — kättesaadav, mõju-alune (haiguselle, tuultele); hahm [-u] — äärjoonestik, siluettkuju;

h a l d [hallu] — omanik-olemine (sk. Besitz): ,võtsin selle oma haldu; see on tema hallus'; h e i a s t a m a — (tagasi) peegeldama; heiastus — peegeldus, tagasihelik; h e r k [-rga] — tundeline, tundehell, sensibel; h i l l i t s e m a — tagasi hoidma, taltsutama; h i l l i t u — tagasihoidmatu, taltsutamatu; h o m m [-a] — pingutust nõudev ettevõte, toimetus; h ä l i n [-a] — hädalärm, alarm; h ä l i s t a m a — hädalärmi tegema, sellega kokku kutsuma; h ä m i n e — kohmetusest, piinlikkusest segane; samuti: h ä m i l o l e m a ; h ä ä r i m a — tegevalt, ruttavalt edastagasi liikuma, askeldama; i l k u m a — kahjurõõmutsema, parastavalt hõiskama; i r s t a s [-sta] — liiderlik, roppu elu elav; j o h t u m a — mingist põhjusest tulema; j y l h e — suurepäraselt, imposantselt synges, metsik; k a a m e — surnokahvatu, õudselts kahvatu; k a l b e — kahvatu; k e h u t a m a — yles kutsuma, julgustama (midagi tegema), ingl. to exhort; k e r m [-a] — (piima)koor; k i i h k e — äge, tuline; k i i h t u m a — ägedaks minema, ägenema; k i m e [-da] — läbilõikav, terav (hää, vile); k i r b e — kareda-, teravamaiguline (näit. selters, õlut); k i u k [-gu] — äge vihavimm; k o i d u m a — tekkima, sugenema (sk. erwachsen): ,sellest koidub kulusid'; k u j a — kitsas tänav, läbikäigutee; l a i m e — lahja, nõrk, leijs (näit. äädikas, poolehoid); l a n n i s t a m a — maha rõhuma, halvama; l a v e [-da], -p ä r a n e — (liig) laialdane, palju sõnu tegev, üksikasjaline (ingl. prolix); l e l u — mängukann; l e m u — kange, spetsiifiline lõhn; l i g a [lea] — mustus, kõnts; l i g a n e — määrdund, must (näit. pesu); l o i t s [-u] — nõidussõna, -formel; l o i t s i m a — nõiduma (sõnadega), nõidusväel esile kutsuma; l o i v [-a] — mitte järsku, vaid pikkamisi kallakas, lauge; l u h i s t u m a — kokku varisema (näit. ehitus); l u i s u m a — allapoole libisema; m u t k [-a] — kõverdus, käänak; m u t k l e m a — kõverdusi, käänakuid tegema; n a a m [-a] — (põlgl.) nägu, molu; n i l k [-lga] — jala põiapära, pahkluu (sk. Knöchel); n i r s e — liig valiv, raskesti rahuldeta; n ä r g a s [näarka] — kergesti vihastav, pahaseks saav; n ä r g a s t u m a — (järsku) pahaseks saama, haavuma; n ä ä n d i m a — nõrkema, närbuma, raugema, lõppema, ära kurnatud saama (väsimusest, näljast, igatsusest); n ä ä n d i m u s — nõrkemus, närbumus, raugemus, ärakurnamine; o i k [-gu] — (äkiline, iseäraline) tuju, kapriis; o i r e — sümptoom, tundemärk; p a i t s i — välja arvatud: ,paitsi neis juhtumeis' — päälle nende juhtumite, välja arvatud neis j—s; p e l k [-lga] — paljas, ainus, puhas (ingl. mere); ,see on pelk vesi' — paljas vesi, ainult vesi; p o l g [polu] — jalgrada; p u l a — kitsikus, kimbatus; r a h j u s — vana vilets, jõuetu inimene; r a i v a m a — maad põlluks harima; (teed) avama, läbi murdma (sk. Bahn brechen); r a s i t a m a — koormama, vaevama (tööga, maksumedga); r e e n m a [reenan] — ruttama, tormama (ingl. to hurry); r i u d u m a — närbuma, (otsa) lõppema, kustuma (sk. dahinsiechen, hinschmachten); r o t k [-u] — kaljulõhe, kaljukuristik, -nögu; r ä n s t u m a — (vanadusest, hoolitsemise puudusest) kõdunema, pehastuma, lagunema: ,rännstund maja'; s i l b u m a [silvun] — tykkideks lõikama, tykeldama (riiet, nahka, ihu, keha); s i r e [-da] — elegantselt kena, peen (saksa „zierlich“); s i v u t a m a (midagi) — millestki mööda jõudma, ette jõudma; s o l a — kitsas vahe(tee) majade vahel, kuru; s o r d u m a — langema (rõhumisest, ylevõimust, survest), hävima: ,võitluses sorduma' (— alla jääma, langema, hävima); s o r d u m a t u — murdumatu, võitmatu, alla jäämatu; s u i s t u m a — hooga kukkuma, end kukutama: ,nad suistusid kuristikku; ta suistus oma mööga otsa; rong suistus roopailt; s u j u m a — ladusasti, libinal voolama, edenema (jutt, töö, lend); s ö ö k s m a [sööksen] — sööstma, tormama, kargama; s y r j u t a m a — välja tõrjuma; t a h r [-a] — mustuseplekk, laik; t a n n e r [tandre] — (lahingu-), võitlusväli; t a r m [-u] — energia, jõud; t a u s t [-a] — tagasein, foon; t e m m e l d a m a — myrama, möllama (sk. tummeln); t e p s i m a — piisama, ette lööma, mõjuma: ,see abinõu ei teps'i'; t o v e r [i] —

seltsimees; turm [-a] — hukatus, häving; turmama — hukatusse saatma (vene рубить), hävitama; turmeldama — ära rikkuma (sk. verderben); turmelduma — ära rikutud saama, rikki, halvaks minema; turv [-a] — kaitse, vari; turvaline — kaitstud, julgeolekuline; turvuma (millelegi) — millelki kaitset, abi otsima (Zuflicht nehmen zu...); tuuhe — lopsakas-tihe (näit. põõsas); tähk [täha] — viljapää; tõrge — jäme, jämedajooneline, kare (sk. grob); tõrastama — (looma) tapma, lihuniku kombel tapma (sk. schlachten); uje [-da] — arglik, kartlik; uubuma — (kangesti, raugemiseni) väsima; vaist [-u] — instinkt; vamm [-a] — vigastav hoop, haav; veikama [-gata] — kihla vedama; vihlama — sisse lõikama; väil [-a] — sõidutee (meres, jões); väistma [-stan] (kedagi, midagi) — kõrvale hoidma, tagasi tõrjuma (vastast, hoopi); väistuma — kõrvale, eest ära astuma, taganema (kellegi eest); välitama (millestki) — välja tegema (millestki), hoolima: „ta ei välitand sellest“; ällistama — imestusest, yllatusest kohmetuks tegema; ällistuma — imestusest, yllatusest kohmetuks minema; ärsitama — hässitama, ärritama, irriteerima, õrritama; yllitama — yles hässitama, yles kihutama, instigeerima; ymal — nõutumas olekus, kimbatuses, segaduses (pr. perplex).

- 58 Nende lisaks ka veel järgmised tuletuslaenud: aue — maa-ala, territoorium; ennak [-u] — ettejäõudmine (sk. Vorsprung); ennakult — ette ära: „seda võib juba e. ytelda“; ennal — endises seisukorras, endist viisi: „kõik on ennal, kõik jäi ennale“; kastuma — kastetud, märjaks saama (näit. vihmast); kädev [-a] — käte poolset osav, kobe; lausung [-i] — arvamiseavaldus, arvamine (Äusserung, Gutachten); lihuma — lihavaks, paksuks minema; majutama — kortrisse, asukohta paigutama (einquartieren); oleskelema — kusagil viibima, elama (ajutiselt); oleskelu — viibimine, elamine (ajutiselt); paikkund [-kunna] — mingi koht oma lähema ymbrusega (küla, vald); selustama — kokkuvõtlikult seletama, refereerima (näit. raamatut); teistane — esialgne, ajutine (sk. einstweilig); teistaseks — esialgu, ajutiseks; terutama — teravasti meele suruma (einschärfen); yhtal — yhtel pool.

Uusi tyvisõnu tuleks laenata ka teisist lähemaist sugulaskeelist (vadja, vepsa, liivi keelest).

- 59 56. Võõrkeelte sõnu, mis juhuslikult on eestikõlalised, s. o. eesti foneetika raamides, võib võtta eesti omiks sõnuks, eesti leksikoni täieõiguslikeks kodanikeks; näit. kreeka-inglise *chasm* (häälda „kasm“), tähend. „kuristik“, sobib väga hästi eesti sõnaks *kasm* [-i] samas tähenduses.

Lisanäiteid. — Samuti prantsuse keelest *list* [-i] — nimekiri; *verv* [-i] — elavus, tulius, vaimukus; *morn* [-i] — syng, tume, õudne; *mankima* [mangin] — mitte tabama, tegemata jätma (sk. verfehlen): „ta ei mankind tulemast“; — (kreeka-lad.) *poor* [-i] — nahaauk jne. Mõnikord võib võõrkeelse sõna teha eestikõlaliseks väikese häälikulise muutusega, näit. prants. *charme* (häälda „šarm“) > eesti keeles *sarm* [-i] — nõiduvus, võluvus, veetlus. — Pikem loetelu v. Joh. Aavik, „Sada uut tyvisõna“ ja „Keeleuunduse äärmised võimalused“ (lk. 31—33).

- 60 57. Uute tyvisõnade kunstlik loomine ja moodustamine; luua tuleks sel teel vähimalt 300. Senni on loodud yle saja. Neist on 8 ametlikult vastu võetud (relv, laip, roim, lynk, range, siiras, meenuma, veenma, reetma), yhes eelmistega aga on ligi 30 juba kirjanduses eri autorite teoseis tarvitusel (*kolp, ulm, lõik, laup, syyme — sulnis, jaunis,*

nõnge, nere — evima, embama, liibuma, nentima, mõrvama, niimama, nõrdima, seerma, taunima, väisama jne).

Nende tähendused ja muude senni loodute list v. nende riidade kirjutaja raamatus „Sada uut tyvisõna“. Sääl ka kunstliku loomise põhimõtte ja metoodide yle pikemalt. Veel põhjalikumalt selle yle sama autori raamatus „Keeleuenduse äärmised võimalused.“

Tyvisõnadeta (ja isegi sõnavormide, muute- ja tuletus- 61 lõppude) kunstlik loomine on eesti keeleuenduse suurim omapärusus ja vahest yldse ainulaadne nähtus elavate keelte ajaloos. Vastased katsuvad küll igapidi selle tähendust vähendada ja maha kiskuda, sest et see põhimõte ei tule nende poolt, kuid tõigaks (tõsiasiaks) jääb, et ainult kunstliku loomise abil (koos soome laenudega) saab eesti keelest arendada täiesti rikka, painduva ja peene kultuurkeele.

Ilma soome laenudeta ja kunstlikult loodud sõnadeta ja isegi mõnede muute- ja tuletuslõppudeta, ainult omade rahvamurrete varal ja sõnade tuletamise teel, nagu seda tahab ametlik keelearendamine, ei saa eesti keelt arendada tarvilise väärtuseni, vaid see jääb teatava määrani alaväärseks. Muidugi ka rahvamurdeid ja sõnade tuletamist tuleb kasutada, kuid see yksi oleks yhekylgne ja mitte-kyllaldane.

Uued tyvisõnad langevad oma otstarbe suhtes järgmistesse eri liikidesse:

- a) Uusi sõnu sõnastikulistele l y n k a d e t ä i t m i s e k s, s. o. puuduvate sõnade 62 asemelle: **malbe** — sk. bescheiden, ingl. modest; **range** — sk. streng, ingl. severe; **siiras** [-ra] — sk. aufrichtig, ingl. sincere; **sulnis** [-lni] — sm. suloinen, ingl. delicious (meeldiv-arnas); **oibama** [olvata] — sk. beobachten, ingl. to observe (vaatlema, tähele panema); **luutma** [luudan] — sk. ausschliessen, ingl. to exclude („välja sulgema“); **rehtima** — sk. berichten jne. — Sennised eesti keele sõnad, mis on klambreis antud, ei ole täpsed vasted.
- b) Uusi sõnu tähendustega koormatud sõnade vabastamiseks, s. o. sõnade mõne tähenduse väljendamiseks erilise (tyvi-) sõnaga; sest mõne sõna kohta tõesti ei sobi, et tal oleks samal ajal paar nii erinevat tähendust. See oleks keele vaesus ja naiivsus. Näiteid:

täht	<	1. taevatäht	tapma	<	1. tõten
		2. kirjatäht = aabe [aape]			2. (er)morden — mõrvama
					3. schlachten — tõurastama
haavama	<	1. kehaliselt (sk. verwunden)			
		2. hingeliselt (sk. beleidigen) — solvama, näävama			

Sellased „koormatud“ sõnad, millede yhe tähenduse jaoks tuleb hankida uus eri sõna, on veel näit. järgmised: a u — 1. Ehre, 2. Ruhm, gloria; p u u — 1. Baum, 2. Holz; t u n d — 1. Stunde, 2. õppetund (lektsoon, ingl. lesson); n a i n e — 1. naisinimene, 2. abielunaine; p a r e m — 1. komparatiiv sõnast „hää“, 2. vasaku vastand; k a d u m a — 1. kaduma minema (verloren gehen), 2. verschwinden; l a s k m a — (sk. lassen), 2. püssi laskma (schiessen); l u g e m a — 1. lesen, 2. zählen; t u n d m a — 1. fühlen, 2. kennen; s y n d i m a — 1. geboren werden, 2. geschehen; e t — 1. dass, 2. da (põhjuslikus tähenduses); k u i — 1. als (ajalises tähend.), 2. wenn (tingimuslikus tähend.), 3 wie (võrdluse tähend.). — Sellaseid sõnu on palju. Täielisem list v. raamatuis „Sada uut tyvisõna“ ja „Keeleuenduse äärmised võimalused“.

- c) Uusi tyvisõnu kahest-koosnevate sõnade (n. n. „halbade sõnade“) asemelle või kõrvale. Paljud kahest-koosnevad sõnad on halvad — pikad, kohmakad, naiivsed, osalt ka saksapärasused — ja seepärast vajavad asendamist iseseisvate tyvisõnadega. Kui tahetakse tõsiselt ja sügavamalt parandada ning peenendada eesti keelt, siis tuleb paljude kahest-koosnevate asemelle või vähimalt kõrvale hankida uued erityvelised vasted. Mitmete niisuguste sõnade suhtes on juba korda läind seda teha. Näiteid:

Nimisõnad:

kuulujutt — rymu	terav ots (Spitze) — terk [-rga]
käeliigutus — velp [-lba]	tuleriit — ryyv [-a]
otsaesine — laup [-ba]	tõsiasi — tõik [-ga]
puusärk — sark [-rga]	unenägu — ulm [-a]
puuvili — naum [-a]	vanaisa — taav [-u]
tapalava — rõlt [-lda]	

Omadussõnad:

armukade — jallis [-li]	kangekaelne — nõnge
juuresolev — malnis [-lni]	silmakirjaline — lurnis [rni]

Verbid:

hukka mõistma — taunima	meele tuletama — meenutama
järele andma — jäälima	päale käima } — päänima
kaasa avitama — kaavitama	tungivalt nõudma }
korda minema — yndma [ynneb]	sisse pyhitsema — vyymima
korda saatma (sk. begehen, ingl. to commit) — kaatma [-dan]	tagasi tulema — naasma [-sen]
kätte maksma — neimama	vastu võtma — võstma [-stan]
kyllalt olema — reesma [reeseb]	välja kannatama — seerma [-ran]
leidma puudu olevat (vermissen) — niimama	välja mõtlema (= „lelutama“) — välmita
maapakku saatma — reelama	võidurõõmutsema — hõirima
meele tulema — meenuma	ära andma — reetma [-dan]
	(näit. isamaad)

Asisõnad:

selle asemel et — **selmet**

Sääraseid „halbu“ sõnu, mis vajaksid asendamist või rinnastamist uute tyvisõnadega, leidub eesti keeles umbes paarsada. Siin vaid mõned näited: abielu, keeduvili, kodujänes, muinasjutt, näojooned, sööginõu, sydamevalu, tunnikell; alla minema (to descend), ette heitma (to reproach), ette panema (proponeerima), hääks kiitma (to approve), jumalaga jätma (sich verabschieden), kaasa kiskuma (hinreißen), kallale tungima, kinni võtma (arreteerima), kohut mõistma (richten), kokku leppima, kylge tõmbama, kylla (võõrsile) kutsuma (einladen), läbi vaatama (to examine, sm. tarkastaa), maha laskma (erschiessen), nõus olema, olemas olema (eksis-teerima), taga kiusama, tagasi lykkama (to refuse), vastu panema (to resist), välja andma (kirjandust, sm. julkaista), ära tundma, õigeks mõistma, ymber pöörima (pr. retourner) jne. — Täielisem list v. raamatuis „Sada uut tyvisõna“ ja „Keeleuudenduse äärmised võimalused“. — Nii kaua kui säärase sõnade asemel, vähimalt kõrval, ei ole uusi tyvisõnu, ei või eesti keelt pidada peeneks ja esteetiliseks keeleks.

- d) Uusi tyvisõnu halbade tuletiste ja ebakohaste tyvisõnade asemelle või kõrvale, sest ka mitmed yldtähendusega võõrsõnad, sest et foneetiliselt ebaeestilised, on „halvad sõnad“. Tea-

tavaid yldmõisteid tähendavad sõnad ei sobi igas stiilis olema võõrakõlalised võõrsõnad, vaid need peavad olema eestikõlalised. Mõnedelle neist on juba korda läind saada eestikõlalised vasted:

energia — **tarm** [-u]
 fakt — **tõik** [-ga]
 frappeerima — **põrpira** [-rbin]
 konstateerima — **nentima**
 ignoreerima — **neenima**
 ignorantne — **nõme** [-da]
 impertinentne — **nere** [-da]

naiivne — **miivis** [-vi]
 okupeerima — **nantma** [-ndan]
 raporteerima — **reltima**
 triumfeerima — **hõirima**
 žest — **velp** [-lba]
 žestikuleerima — **velplema**

Sellaseid „halbua“ võõrsõnu, mil puuduvad eestikõlalised erityvelised vasted, on eesti keeles mitukymmend, millest siin vaid mõned näited: absurdne, banaalne, blaseeruma, brutaalne, degenereeruma, deklareerima, denuntseerima, domineerima, eksisteerima, ekstaas, emotsioon, geenius, geniaalne, graviteerima, imponeerima, imasantne, impuls, inertne, informeerima, instrueerima, ironia, konstrueerima, kvaliteet, kvantiteet, profaneerima, proportsioon, prätendeerima, resigneeruma, reaalne, reputatsioon, spontaanne, stigma, stimuleerima, šanss, tsiteerima. — Teatavas erilises stiilis — spetsiaalteaduslikus, tahtlikult peenutsevas (pretsiöösis) või humoristlikus — võib kyll tarvitada võõrsõnu niipalju kui ja milliseid tahetakse; aga suursugusemas normaalstiilis tunduvad teatavad ebaestikõlalised võõrsõnad häirivate ja stiili- ning keeleyhtlust rikkuvate võõrkehadena.

e) Uusi tyvisõnu mõnede halbade tuletiste ja ebakohaste tyvisõnade asemelle:

omama — **evima**
 kylastama — **väisama**

kogema — **peirima**
 kogemus — **peirumus**

Muid võimalikke uuendusi.

58. **-mi, -vi** (või **-me, -ve**) pro **-mate, -vate**: *paremi* (või *pareme*) päevade, *suuremi* (või *suureme*) summade, *tugevi* (**-ve**) meeste, *vägevi* (või *vägeve*) voogude, *õnnetumi* (või *õnnetume*) inimeste jne. 68

Põhjus: sellega saab tunduvalt vähendada karedakõlalisi ate-lõpulisid mitmuse genitiive.

59. Karedate ate-, ete-, ite-, ute-lõppude vähendamiseks mitmuse genitiivis võiks tulla kysimusse veel nende asendamine lõppudega **-ai, -ei, -ui**: *õpetajate* — *õpetajai*, *paberite* — *paberei*, *hommikute* — *hommikui*. Et nyd lubatakse (koguni ametlikult) ka i-mitmuslikku komitatiivi („õpetajaiga, paberiga, hommikuiga“), siis on sellest vaid üks samm diftonglõpulisel genitiivile. Diftongi esinemisega mitmesilbilise sõna lõpul, mis senni eesti keeles olematu nähtus, peaks võima harjuda; näit.: „nende symbolistlike luuletajai teosed — tigeđai koerte — ilusai ööde — nende jahedai hommikui mälestus — nende väärtuslike paberei hind“ jne. 69

- 70 60 **-lde, -nde, -rde** (pro **-lte, -nte, -rte**) mitm. genitiivis: nende keelde, meelde, soonde, juurde — kaelde, seinde, koerde (kõik II-ses vältes) jne. Põhjendus: 1) d on kõlaliselt mahedam kui t; 2) d on hääliksääduslikum; 3) d esineb läänemurdeis. — NB. Ainult s-sõnadel jääb **-te**: vars — *varte* (mitte „varde“), kyys — *kyyn*te.
- 71 61. Ainsuse nominatiiviga identne mitm. partitiiv I-vältelistel e-tyvedel: laiu *jõgi* (= jõgesid), kõrgeid *mägi*, tundmatuid *nimi*, ilusaid *uni* (= unesid) jne.; võimalik eriti luuletuskeeles ja yldse kui vormi mitmuslikkus ilmneb lauseyhendusest. Esineb Kreutzwaldil ja Tuglasele.
- 72 62. **-he**-illatiiv: öö — *öhe* (= öösse), vöö — *vöhe*, jää — *jähe*, luu — *luhu* jne., kus see ei tekita häirivat samakõlaliselt mingi muu sõnaga.
63. **-ihi**-illatiiv mitmuses „maa“-tyypi sõnul: *maih*i (= maadesse), *tõih*i (= töödesse), *soih*i (= soodesse), *õih*i (= öödesse), *luih*i (luudesse), *muih*i (= muudesse).
64. Mitmuse partitiiviga identse mitmuse illatiivi tarvitamise laiendus, kus selgus seda lubab: „nad kadusid pimedaisse *nurki* (= nurkadesse); nad sattusid *halbu kohti* (= halbadesse kohtadesse); nad langevad *halbu dialektisme* (= halbadesse d-desse); puhkesid ilusaisse *õisi*, *uusi õisi* (= uutesse õitesse); nad kaugenesis *muihi maailmu* (= maailmadesse), astusime *uusi paate* (= uutesse paatidesse). — Vähihimalt luulekeeles tuleks kasutada seda uuendust. Tähendetagu, et seesugune partitiiviga identne illatiiv on võimalik ainult sõnul, mille mitm. partitiiv on yksikvokaalne, s. o. u-, i- või e-lõpuline.
- 73 65. **-je** pro **-sse**: nad kadusid *metsije* (= metsadesse), see peitus *pilvije*, — *kõikije kohtije*, *uustije kohtije*, *vanuje paikuje* jne. See **-je** tuleb liita u-, i-, e-lõpulise mitm. illatiivi külge; kaksikvokaalses (ai-, ei-, ui-) mitmuses seda ei tarvita. — See **-je**-illatiiv, mis esineb rahvalaulukeeles, oleks eriti tarviline yksikvokaalses i-mitmuses, sest ametliku keele sse-lõpulised vormid on neil ebaloomulikud ning halvad ja igakord ei sobi tarvitada ka mitte mitm. partitiiviga identseid illatiive. Igatahes luuletuskeeles võiks seda **-je**-illatiivi hakata tarvitama, ja sääls tarbe korral ka ainsuses: „läks *metsaje*, uppus *järveje*“.
- 74 66. Passiiv-impersonaalne es-gerundiiv **-taes** ja **-daes**: *tehtaes*, *saadaes* (häälda: tehta-es, saada-es) = „siis kui tehakse ehk tehti, siis kui saadakse e. saadi“; samuti: *tuldaes*, *mindaes*, *loetaes*, *mängitaes*, *tõmmataes*, *võideldaes*, *kirjutetaes* jne. Sellega saavad hästi võimalikuks sellased

lauselyhendid kui: „edasi *mindaes* (= kui edasi *mind*) tuli mets vastu; magama *heitaes* (= kui magama *heideti*) vilistas keegi akna taga; uurisin kõnet *peetaes* (= siis kui kõnet peeti) ta näoilmet“; sest harilik (aktiiv-personaalne) gerundiiv *minnes*, *heites*, *pidades* tingib yhise subjekti valitseva lausega: „magama *heites* keegi vilistas akna taga (s. o. vilistaja ise heitis akna taga magama); uurisin kõnet *pidades* ta näoilmet (s. o. näoilme uurija pidas ise yhtlasi ka kõnet)“. — Selle uuendusliku vormi moodustamiseks tuleb -es liita passiivi eitava olevikuvormi külge: ei tehta — *tehtaes*; ei kirjuteta — *kirjutetaes* jne. Yhtum -ae- on küll ebaharilik, aga siin paratamatu, sest kui a vahelt ära jätta, tekib paljudes verbides yhtesattumus aktiiv-personaalse vormiga: *tõmmates*, *võideldes* (vrd. *tõmmataes*, *võideldaes*). — Selle taes-uuenduse vastu saavad olema eriti küll meie keeleteadlased, kes liig pedantselt ripuvad hääliksääduste küljes, ehk küll — jälle mingisuguse eht-nyydis-eestilise vastuoksuse tõttu — teiselt poolt sallitakse laensõnu palju rohkem võõrafoneetilisi sääl, kus nende ridade kirjutaja on eestikõlaliste vastete poolt; näit.: „konstateerima — *nentima*, frappeerima — *põrpima*“; võrreldes sõnadega „konstateerima, frapeerima“ ei tundu *tehtaes* sugugi mitte võõrapärasena teiste eestikõlaliste sõnade keskel.

67. **saajakse, jääjakse** pro „saadakse, jäädakse“. — On häälik-sääduslikumad ja esinevad mõnes rahvamurdes. 75
68. **-min** pro -mini: paremin, selgemin, tugevamin jne.; põhjendus: 1) lyhemus; 2) kõlaliselt soodsam, sest et lyhem ja vähendab lyhisilpide arvu, millede rohkus on eesti keeles nii suur, et otse kahjustab keele kõlavust; 3) ka soome keeles, kus muidu pikemad lõpud, on -min; 4) minlõpuga sobib kergemini asendada malt-lõppu adverbide komparatiivis: suuremeelsemin, kohutavamin jne. 76
69. **vissisti** pro „vististi“.
70. **pitk** pro „pikk“; samuti: pitkus, pitkaldane, pitkendama, kaassõna *pitki* (= piki): „pitki jõge“. 77

Suurim ja raskeim keeleuuendus:
elustet o.

71. **o** kaugemal esimest silpi teatavais muute- ja tuletuslõppudes ja sõnatyvedes: 1) mitm. partitiivis ja i-mitmuses: jalgo (= jalgu), vano kirjo, vanos kirjos; 2) -go ja -ko käskivas kõneviisis: olgo, tulgo, kirjotago, tõmmako; 3) k-lõpulisel tuletisel: kõnnako, olekol, isikol, õnnelikod, laevastikod, vastastikko; 4) -ngo: lahingos, tellingod; 5) -to eitavail omadussõnul: õnneto, õnnetoma, määrato, määrato 78

tomad; 6) a-lõpulisist tyvisõnust saadud verbes ja adverbis: kirja — kirjutama; hilja — hiljoti; 6) umbes 500 sõnas, näit. *talo, salo, himo, uskoma* jne., mis tuleb eraldi ära õppida (selles ongi selle uuenduse päämine raskus), milleks tuleb avaldada eriline o-sõnastik. — Muis juhtumeis püsib u kaugemal esimest silpi: võtnud, tehtud, sõrmus, vastus, õigus, kirjutus, lendur, kangur, laiune, tunduma, avalduma; laulud, karu jne. — Põhjendus: 1) vanemas keeles oli o; 2) soome keeles; 3) vahetegemise võimalus mõningais sõnus: *kulu* (kulumine) ja *kulo* (eelaastane rohi); *määratud* summad (verbist „määrama“) ja „määratomad summad“; 4) paljudes sõnus kõlaliselt ilusam. — NB. o elustamisel tuleb aluseks võtta päämiselt soome keel.

- 79 72. Elustet o toob kaasa **-tond** ja **-tonde** eitavate omadussõnade ains. partitiivis ja mitm. genitiivis: *õnnetond* inimest, *õnnetonde* inimeste; — *armetond* looma, *võimatond* asja, *määratond* raskust jne. See **-tond**, **-tonde** on vastavuses *liigentliigende* -uuendusega (v. 7 ja 8).

Märkus. — Et o-uuendus on nii raske ja revolutsiooniline, siis esitatakse see siin vaid kauge teoreetilise võimalusena, ideena ja listi täielisve pärast. Tegelikult ei ole praegustes oludes sellele mõeldagi. Siiski tuleks ükskord välja anda mingi 300-lehekyljeline raamat elustet o-dega, et saaks anda täielise kujutelma ja mulje, kuidas see uuendus välja näeb ja millisena see tundub. Pikemalt o yle v. Joh. Aaviku „O kysimus“.

Uuendus hääldamise alal: elustet ηη.

- 80 73. ηη¹⁾ pro ηg säääl, kus see esineb ηg nõrga astmena: *vangid* — häälda: *vaηηid* (mitte *vaηgid*); *kangast* kuduma — häälda: *kaηηast* (mitte „*kaηgast*“). Seega: nomin. *vaηg*, *kiηg* — gen. *vaηηi*, *kiηηa*; nom. *kaηηas* — gen. *kaηga*; *hiηηeline*, *piηηutama* jne.

Põhjendus: 1) nii oli vanemas eesti keeles; 2) nii on osalt veel lääne-eesti keeles; 3) nii on soome keeles; 4) sellega saab vahet teha mõnede sõnade vahel, näit. *tangid* (loe: *taηηid*) — „die Zange“, ja *tangid* (loe: *taηgid*) — mitmus sõnast „tank“. Selle hääldamise omandamine ja ymberõppimine ei peaks raskusi tegema, sest harit eestlased peavad ju niikuinii oskama ηη hääldada saksa ja inglise keeles, kus ηη ka olemas, näit. sõnades „singen, thinking“²⁾.

¹⁾ Tähega η märgitakse suulae-n-häälik, mis eesti keeles esineb g ja k ees: *vang*, *pank* (= *vaηg*, *paηk*); ηη tähendab seega pikka η-häälikut ilma järgneva g-ta.

²⁾ Nende ridade kirjutaja hääldab järjekindlasti ηη: *vaηηid*, *kiηηad*, *kaηηast* kuduma, *hiηηeline*, *piηηutama*; ja moude eestlaste ηg-hääldamine neis sõnus tundub temale võõristavana, otse veana, nagu hääldetaks „*vankid*, *kinkad*, *kankast* kuduma, *hinkeline*, *pinkutama*“.

Sellest listist (nimekirjast) on välja jäetud mõned vähem tähtsad uuenduskavatsused (eriti pronoomide alal). Tulevikus võib esile kerkida mõningaid praegu alles ettenägematuid uusi uuendusettepanekuid. — Vorme -tai („luuletai“) pro -taja võib tarvitada ainult luuletustes tarbe korral; samuti da-infinitiivis -da ärajätmine: „tahab liiku, mängi, kirjuta“ (= liikuda, mängida, kirjutada); proosas aga ei ole need yldse kohased. Täiesti ebakohane nii värsis kui proosas on -vv- („kavva, jõvva“ pro „kaua, jõua“ jne.), mida mõned omal ajal tarvitasid.

Ametliku keele laagrist tulnud uuendused
(Veski uuendused).

1. Passiivne -matu: „nähtamatu, vastuvõetamatu“. Kahjuks annab see pikemais sõnus natuke raskepärased vormid: „seletatamatu“.
2. -tustama vasteks saksa ent-präfixsile: „rasvatustama“ (= entfetten); nahatustama (= enthäuten) jne. Parem oleks seda siiski ka eesti keeles väljendada mingi eellitega. Vahest sobiks *ird-*: irdrasvastama, irdnahastama jne.
3. -tis pro -tus: arvustis, kirjeldis, tunnistis, liigutis, kingitis jne.

Ametlikult vastuvõet ja lubat uuendused.

1. i-mitmus: ilusail hommikuil; valgeis riideis jne.
2. i-superlatiiv: suurim, rikkaim, ilusaim jne.
3. -e pro -a: pilte, õnnelikke jne.
4. Lyhem mitm. partitiiv: maju, kyli, huve, ohvitsere jne.
5. -eid pro -id: kalleid, veskeid, vankreid, pileteid.
6. -id pro -sid: öid, kuid, jäid.
7. Illatiivid: lihha (= lihasse), tallu, pessa jne.
8. -sse pro -sesse: toimetusse, inimesse.
9. -h-illatiiv: õhe, jähe.
10. *võia* („võida“ kõrval) sõnast „võima“.
11. *võiakse* („võidakse“ kõrval).
12. -telema- ja -skelema-verbide muutmine nagu „tulema“: käsitella, mõtiskella, käsitelnud, mõtiskelnud jne.
13. uma-refleksiivide tarvitamise laiendus: avalduma, seletuma, organiseeruma.
14. telema-frekventatiivid: käsitelema, kiigutelema jne.
15. skelema-frekventatiivid: mõtiskelema, tantsiskelema jne.
16. ahtama-momentaanid: põrahtama, värahtama jne.
17. -matu pro mata: tänamatu, surematu, lõpmatu jne.
18. Lyhemate, ebatootlike, haruldasemate tuletusliidete (nagu -u, -e, -ng, -m, -lm, -mus, -ur, -ard, -stu, -mu, -la) kasutamine uute sõnade tuletamiseks: osavõtt, istung, kujutelm jne.
19. Teatavate lõppude lyhendused võõrsõnul: -ism (pro -ismus), faas, kriis, grupp, daam (pro faasis, kriisis, grupe, daame), publik (pro publikum).

20. Nominatiivseid liitumisi suurelt osalt: aedlinn, paberraha, valimisleht.
21. Partsiaalne prädikaaditüüpide mitmuses: ,ta oli oma aja suurimaid mehi (= üks oma aja suurimaist meestest)‘.
22. Genitiiv + des-lyhend: ,nad tantsisid vilede puhudes‘.
23. Teatava määraneni uuendet (degermaniseerit) sõnajärjestus: ,kui nad tahtsid selle ettepaneku teha (pro: ... teha tahtsid); laps, keda ema kartis kukkuvat (pro: ... keda ema kukkuma kartis)‘.
24. Võõrsõnades pikad vokaalid ka kaugemal esimest silpi kahekordse aapega (tähega): kultuur, sensatsioon, aktiivne.
25. Uusi sõnu ysna rohkesti (tuletisi, murdesõnu, soome laene, ka kunstlikult looduid): uurik, teisik; jõhker, ent, pigem; suhe, syngel, julm, levima, nautima, saabuma, yllatama; relv; laip, veendumine jne.

Mõned neist (nimelt 1, 2, 9, 10, 11, 12, 20, 22 ja 23) antakse yhtlasi veel ka päevakorral olevate uuenduste listis, sellepärast et, kuigi ametlikult lubatud, neid tegelikult veel vähe, ebajärjekindlasti või valesi tarvitatakse. Need pysivad seega edasi tegelike uuendustena, millede hääks yha tuleb võidelda.

84

Tähtsaimad ja esmajärjekordseimad uuendused,

millede tegeliku läbiviimise eest tuleb võidelda:

1. y pro ü. 2. -like pro -likkude 3. i-mitmus. 4. i-superlatiiv: rikkaim jne. 5. -nt (pro -t): liigent, võtint. 6. -nde (pro -nde): liigende, võtinde. 7. -ist, -iste (-set, -sete kõrval): vaikist, vaikiste. 8. -tuma- (-tu kõrval): õnnetumad. 9. -lle (pro -le): uulitsalle, poegadelle. 10. n-(võint)-agentaal: see kanti tuulen(t) laiali. 11. -tetakse pro -tatakse. 12. -tet, -t, -ld: kirjutet, tapet, võideld. 13. -nd pro -nud: kirjutand. 14. -maks: kirjutamaks.	15. -maga, -mani: tegemaks, tegemani. 16. -nue, -nne-gerundiiv: saanue, kirjutanne (= olles saand, kirjutand). 17. i-minevik (osaliselt): kirjutin, see avaldui. 18. -numas, -numast (pro olemas, -st + olnud): teinumas, teinumast. 19. -nuksin (pro oleksin + -nud): teadnuksin, ytelnuksin. 20. -ttus (pro -tus): tänamattus (4- ja 5-silbilistel sõnadel). 21. -lisiv [-e] pro -lisis: äkilisv, rutulisv, syngavamõttelisv. 22. -kund pro -kond: saatkund. 23. Rohkem nominatiivseid liitumisi: äärmärkus, piirriigid, veksellaen, tuššjoonistus

24. Rõhu säilitamine kaugemal esimest silpi mõningail võõrsõnul: poliitiline, teater, meetod, kanaal jne.
25. -aal, -aan, -aar, -äär võõrsõnul: máterjaal, réstoraan, miljónäär jne.
26. mas-, mast- (-numas, -numast)-konstruktsioonid: ,ta
27. Veel rohkem soome laensõnu: hald, hälin, tover, turm, paitsi jne.
28. Veel rohkem kunstlikult loodud tvvisõnu: tõik, naum, malbe, väisama, reesma, selmet jne.

Erinevused

ametliku keele ja uuendusliku keele vahel.

„Erinevuste“ all esitatakse suur hulk väiksemaid lahkuminekuid ametliku ja uuendusliku keele vahel. Sisa on korraldaval paigutatud ka mõned väiksemad „uendusused“, veel rohkem juhtimaks neile tähelepanu. Veel enam kui „uendusused“, tuleb „erinevuste“ tarvitamises olla järeleandmatu.

Hääldamine ja sõnade foneetiline kuju.

Ametlik keel: halb! mittesoovitatav!	Uuenduslik keel (õigem, parem):	
II välde: läks metsa <i>poole</i> rätsep	III välde: läks metsa poole rätsepp	85
III välde: <i>homme, enne</i> maade, teede, puude jne.	II välde: homme, enne maade, teede, puude, soode, tööde, ööde; ideede jne.	
ma pääsen muljeerumisega: nool' jätkama, jätk	ma pääsen ilma muljeer.: nool jatkama, jatk	87
eelistab: hea, pea, seal	ainult: hää, pää, pääl, sääļ võiks koguni: säädma, säädus	
kahekordne vahekonsonant: kumardama, ymmar, ymmardama (ymaraks tegema)	yhekordne vahekonsonant: kumardama, ymar, ymardama	88
seni, kuni samet, timukas	ka: senni, kunni; sennine sammet, timmukas	
lyhike vokaal: kugistama maailm (rõhk I silbil)	pikk vokaal: kuugistama maailm (rõhk II silbil).	89

Õigekirjutus.

Ametlik keel: halb! mittesoovitav!	Uuenduslik keel (õigem, parem):
90 piiskopp, pankrott, kompvekk	piiskop, pankrot, kompvek
Sest 1) see on kooskõlas 2-silbiliste lik-, stik-, mik-sõnadega (mõistlik, maastik, kõrtsmik), mida on üle 100; oleks täiesti absurdne, kui, nagu tahab ametlik keel, reegli alla kuuluvaid sõnu oleks ainult kymmekond, aga erandeid üle 100; 2) 2-silbilises sõnas on II silp täiesti rõhuta. Seepärast see ametliku keele reegel tuleb kui absurdne ja ebateaduslik kõrvaldada.	
91 rätsep	rätsepp
Siis on see kooskõlas muude -seppadega: kingsepp, raudsepp jne.	
92 h: mehaaniline, psühhiline rh: monarh, monarhia	hh: mehhaaniline, psühhiline rhh: monarhh (aga genitiiv „monarhi“) monarhhia, anarhhia monarhhism, anarhhism monarhhist, anarhhist monarhhiline, anarhhiline arhhitekt, arhhitektuur
rhh on samas seisukorras kui rss: see kurss — selle kursi — seda kurssi; see monarhh — selle monarhi — seda monarhi.	
93 Hans	Hanss
kysimust arutama š: duš, hašiš	Sest et „valss, kurss, romans“ parem: kysimust harutama šš: dušš, hašišš (aga gen. duši, hašiši)
94 raffineerima (ÕS.) ja-sõna	rafinööri jaa-sõna
Apostroof genitiivi järel: Tolstoi' teosed; Tolstoi'le Gounod' muusika	Ilma apostroofita genitiiv: Tolstoi teosed; Tolstoile Gounod (loe: gunoo) muusika; aga: Gounod'le
Apostroof on genitiivi järel täitsa tarbetu, kui genitiiv on nominatiiviga samane. Apostroof on alati tarviline, kui genitiiv saab eesti i ja kui selle i ees on mitte-hääldetav või teisiti hääldetav täht: Voltaire'i, Maupassant'i, Meilhac'i, Richepin'i, Lagerlöf'i (loe: voltaari, mopassaani, meijaki, rišpäani, laagerlöövi). Muis juhtumeis apostroof ainult tarbe korral, vähe tuntud nimede esmakordseil esinemistel (näit. Forssell'i, Conradi'le). Tuntud nimedel on apostroof tarbetu ja otse koomiline (Wilde'le jne.).	
95 Liigne kokkukirjutamine: raamatutepuudus, majaderead, puudesalk, Rahvasteliit	Vähem kokkukirjutamist: raamatute puudus, majade read, puude salk, Rahvaste Liit
Mitmuse genitiiv harilikult lahku, kui ei ole erilist põhjust kokkukirjutamiseks (näit. „võõrastemaja, reisijatelaev“ jne.); selguse nõudel võib tarbe korral tarvitada side-kriipsu: „pikkade majade-ridade“.	

Ametlik keel: halb!
mittesoovitav!

Uuenduslik keel (õigem,
parem):

sinisekspeksetud keha

siniseks peksetud keha

Partitsiibid kirjutetakse atribuut-omadussõnalisel tähenduses ainult adverbidega (ära, välja, juure jne.) kokku; muude sõnadega kokku ainult siis, kui nad moodustavad kindla, stereotüüpse mõiste (näit. „sydantlõhestav“); kui aga juhuslik kokkusattumus, siis alati lahku. Ka sti- ja lt-adverbid harilikult lahku: „see osavasti tehtud töö“.

Soome laht, Must meri
Vaikne ookean

Soome Laht, Must Meri
Vaikne Ookean

Geograafilis nimesdes ka ^{lahus} kirjutetav „meri, laht, ookean“ suure algtahega, kui need on nimetuse ärajäämatumad osad.

Postimees ja Vaba Maa

„Postimees“ ja „Vaba Maa“

Ainult kui ajalehe või ajakirja nimi kursiiviga, jäävad jutumärgid ära.

Deklinatsioon (käänmine).

juurde, keelde, meelde, hoolde,
äärde

(tuli) juure, meele, (tõlkis) keele
hoole, ääre jne. 96

Tarbe korral võib selguse pärast tarvitada ka rõhumärki: jüure, méele, hóole.

päevi, päevil, päevik, päeviti

päivi, päivil, pävik, päiviti 97
-äi-, kui järgsilbis on -i; muidu -äe-;
päev, päeval jne.

-tu-: õnnetul, õnnetud
selle õnnetu inimese

-tuma-: õnnetumal, õnnetumad 98
jne.; selle õnnetuma inimese

Samuti algvõrde tähenduses: alatuma, armetuma, elutuma, inetuma, jalutuma, jõuetuma, meeletuma, määratuma (summa), nõutuma, otsatuma, põhjatuma, rahutuma, saamatuma, syytuma, unetuma, vallatuma, võimatuma, võimetuma, ääretuma jne.; ka: mõistmatuma, teadmatuma, tundmatuma jne.

Märkus. — Ainult ains. partitiivis ja mitm. genitiivis võib neil sõnul -tumat ja -tumate kõrval olla ka lyhemad -tut ja -tute, milline erand laseb end teataval kombel põhjendada. — 4- ja rohkemsilbilisil matu-sõnul võib kõigis käändeis pikemate vormide kõrval tarvitada ka lyhemaid: „seletatumad“ või ka „seletamatud“.

väetid lapsed
väeti lapse

väetimid lapsed
väetima lapse.

Selle tu-tuma-kysimuse yle v. ka „Uuendused“ lk. 5; lk. 11 tu-sõnade komparatiivi yle.

-set, -sete: vaikset, vaiksete
suuremeelset, -meelsete
meieagset, nydset
passiivset, radikaalset

-ist, -iste: vaikist, vaikiste 99
suuremeelist, suuremeeliste
meieagist, nydydist
passiivist, radikaalist
Samuti: parlamentaarist, kursoorist

Tarbe korral võib uuenduslikus keeles tarvitada ka -set, -sete, kus -ist, -iste tundub vähem kohasena. Selle yle v. ka lk. 5, 10.

	A metlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
100	<p>seda kilot, kinot</p> <p>Ainult sellesse tüüpi kuuluvail pärisnimedel, eriti võörnimedel (Jyri, Mari, Luha jne.) võib olla t-partitiiv: Jyrit, Marit, Luhat jne. ja samuti sõnal „iga“ — „igat“.</p> <p>seda <i>lahja</i> meest jume</p>	<p>seda kilo, kino</p> <p>seda lahjat meest <i>jumi</i> (aga genitiiv <i>jume</i>) seda jume</p>
101	<p>seda jumet</p> <p>Ametlik keel tarvitab „lible“ ja „vedru“ (IV-a käändkund); kuid need sõnad oleksid mõeldavad ka II-b käändkonna järele: libl — lible, liple, libled, liplede, lipli, liblis; veder — vedru, vetru, vedrud, vetrude, vetre, vedres.</p>	<p>seda jumet</p>
102	<p>Ainult: väikese, päikese väikesi, päikesi väikesem</p>	<p><i>väikese, päikese</i> ja <i>väikse, päikse</i> väikesi, päikesi ja <i>väikseid, päik-</i> väiksem [seid]</p>
103	<p>vähk, gen. vähi — vähid vähkide, neid vähke</p>	<p>vähk, gen. vähja — vähjad seda vähka, vähkade, neid vähki</p>
104	<p>haug, gen. havi</p>	<p>haug — gen. havi e. haue</p>
105	<p>taud, gen. taudi</p>	<p>taud — gen. taui</p>
106	<p>mask, gen. maski (II-b liik) seda maski</p> <p>Ametlik keel lubab ka:</p>	<p>maski, gen. maski (V-a liik) seda maskit</p>
107	<p>maasid, soosid, puusid, töösid, öösid, ideesid jne.</p> <p>Siiski vormide „kuid, teid“ kõrval ka „teesid, kuusid“ (selguse pärast); -sid võimalik ka mõningail võörsõnul („byroosid“), kuid eelistada tuleks ikkagi -id (byroid) ja sellega harjuda.</p>	<p>Uuenduslikus keeles ainult: maid, soid; puid, töid, öid, ideid jne.</p>
	halb:	parem:
108	<p>jalusse, kohisse, lehisse, nur- gisse, kaubusse jne. inimesisse, kysimussisse</p>	<p>jalgadesse (või jalgu), kohta- desse (või kohti), lehtedesse, nurkadesse (või nurki) inimestesse, kysimustesse (või uuend.: inimesi, kysimussi)</p>
	<p>Uuenduslik keel ei pea soovitatavaks tarvitada üksikvokaalse i-mitmuse sse-lõpulisil illatiive, mis on ebarahvakeelsed ning ebaloomulikud ja sageli ka kõlaliselt halvad. Seep. nende asemel pigem d(t)-mitmus (-desse, -stesse) või partitiiviga sarnane illatiiv, kui see selguse poolest võimalik ja kohane (eriti kui eelnev omadussõna on sse-illatiivis: „nad kadusid <i>pimedaisse nurki</i>“). Kyll aga on soovitatav tarvitada diftongilisi i-illatiive -aisse, -eisse, -uisse: <i>kiitsi-kuisse, raskeisse, vaeseisse aastaisse</i>.</p>	
109	<p>Ka: kallite, puhtate, toorete Ainult: armsate</p>	<p>parem ainult: kalliste, puhaste, too- Ka: armaste [reste</p>
110	<p>hra Kaldale, Jõe, Mäele</p>	<p>hra Kallaselle, Jõgile, Mägile jne.</p>

Uuenduslik keel ei tunnusta seda ametliku keele yhtekylgist nõuet, mille järele kõiki eestikõlalisi pärisnimesid tuleb muuta täpselt ja järjekindlasti nagu vastavaid yldsõnu. Sest on ju koguni soovitatav, et pärisnimed võimalikult erineksid vastavaist sõnust, vähimalt oma muutmises. Seepärast samuti: Kubjas —

K u b j a s e (mitte Kupjal), O i n a s — O i n a s e (mitte Oinal), A h a s — A h a s e (mitte Ahta); V a r v a s — V a r v a s e (mitte Varba), R e g i — R e g i l e (mitte Reele), S u s i — S u s i l e (mitte Soele), K u b u — K u b u l e (mitte Koole), L o d i — L o d i l e (mitte Lodjale); V a h e r — V a h e r i (mitte Vahtra), K e d e r — K e d e r i (mitte Kedra), L a a s — L a a s i (mitte Laane, Laant), P a a s — P a a s i (mitte Pae, Paat), L y s i — L y s i l e (mitte Löele), T u n g e l — T u n g e l i (mitte Tungla), L i b e — L i b e l e (mitte Libedale) jne.

Teiselt poolt aga soovitab keeleuendus soome nen-lõpulisi nimesid muuta samuti kui eesti ne-lõpulisi: Väinämöinen — Väinämöise, Koskinen — Koskise, Hannikainen — Hannikaise jne. Ka soome koski- ja -lahti-lõpulisi kohanimesid võiks muuta eestipäraselt: Lapinlahti — gen. Lapinlahe, Huopankoski — Huopankose.

*New York'is

New Yorgis (või koguni: Nju-jorgis)

Asesõnad.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)	
* <i>me</i> elu, <i>te</i> soov	<i>meie</i> elu, <i>teie</i> soov	111
Nominatiiv on eelistavalt <i>me</i> , <i>te</i> , genitiiv ikka <i>meie</i> , <i>teie</i> (ainult värsides on genitiivis võimalik ka <i>me</i> , <i>te</i>).		
need, <i>kelle</i> ; need, <i>mille</i>	ka: need, <i>kellede</i> ; need, <i>milled</i>	113
Tarbe korral võib sõnust „kes, mis“ tarvitada ka mitmuslikku vormi.		

Komparatsioon.

i-superlatiivid:		
kurim, märim	kurjim , märjim (= kõige kurjem, märjem)	114
[soim]	soojim (= kõige soojem)	

Konjugatsioon.

(maad) kaevata, kaevatakse kaevake (maad)	(maad) kaevada , kaevetakse , kaevage (maad) [kaevatud	115
Seetõttu ei saa ametlikus (Veski) keeles neis vormes vahet teha kahe eri verbi vahel: „(kohtusse) kaebama“ ja „(maad) kaevama“, küll aga uuenduslikus keeles: <i>kaevata</i> (kohtusse), aga <i>kaevada</i> (maad), <i>kaevatakse</i> kohtusse, aga <i>kaevetakse</i> maad, <i>kaevake</i> kohtusse, aga <i>kaevage</i> maad; kohtusse <i>kaevan(u)d</i> — II välde, aga: maad <i>kaevan(u)d</i> — III välde. Yldse tuleb „kaevama“ nõnda muuta nagu „kasvama“. Infinitiivi <i>kaevada</i> kõrval võib tarvitada ka <i>kaeva</i> , samuti kui <i>kasvada</i> kõrval ka <i>kasva</i> : „tahab maad <i>kaeva</i> ; ta võib veel <i>kasva</i> “.		
kui suuremaks <i>kasvatakse</i> (sõnast „kasvama“).	kui suuremaks kasvetakse	116
pääsema, pääsenud, pääsege pääsetakse, pääsetud pääsevat	pääsma , pääsnud , pääske päästakse, päästud pääsvat	117
pääsesin, ta pääses nad pääsesid (!!!)	pääsin , ta pääsis nad pääsid	

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
<p>Ainult da-infinitiivis jääb e vahele: pääseda. Samuti ka: haisma, haisnud, haisku, haistaks, haisin, haisis, haisid, haisvat (mitte „haisema, haisenu, haises“ jne). Siiski „haiseda“.</p>	
<p>118 veerema, veereda, veerenud, veerege, veeregu, veeretakse veerevad kehad nägin teda <i>veerevat</i> veeresin, ta veeres, nad veeresid</p>	<p>veerma, veerda, veernud, veerge, veergu, veerdakse veervad kehad nägin teda <i>veervat</i> veersin, ta veeris, nad veersid</p>
<p>Ametlik keel eelistab : Uuenduslik keel eelistab :</p>	
<p>119 keelama, keelata, keelanud keelake, keelatud keelasin, keelas, „eelav nad keelasid, kuulsin keelavat</p>	<p>keelma, keelda, keelnud keelge, keeldud keelsin, ta keelis, keelev (gen. keelva) nad keelsid, kuulsin keelvat</p>
<p>Samuti: neelma, neelda, neelnud, neelsid, neelev (gen. neelva), neelvat.</p>	
<p>120 pöörama, pöörata, pööranud pöörake, pööratud pöörasin, pööras, pöörav nad pöörasid; nägin pöörvat</p>	<p>pööрма, pöördä, pöördud pööрге, pöördud pöörsin, ta pööris, pöörev [-rva] nad pöörsid; nägin pöörvat</p>
<p>Samuti: keerma, keerda, keernud, keersid, — keerev [-rva], keervat.</p>	
<p>121 väänama, väänata, väänanud väänake, väänatud väänasin, väänas, väänav</p>	<p>väänma, väända, vään(n)ud väänge, väändud väänsin, ta väänis, väänev [väänva]</p>
<p>122 Samuti: käämma, käända, kää(n)ud, käänge, käändakse, käänsin, ta käänis nad käänsid, käänev [-nva], käänvat.</p>	
<p>Uuenduslik keel eelistab samuti: kaitsma, maitsma (mitte „kaitsema“) — kaitssta, maitssta — kaitsnud, maitsnud — kaitske, maitske — kaitsstud, maitsstud — kaitsin, maitsin (mitte „kaitsesin“) — ta kaitsis, maitsis — nad kaitsid, maitsid (mitte „kaitsesid, maitsesid“!) — kaitsvat, maitsvat. — Samal kombel võiks muuta, vähimalt lubatavate paralleelvormidena, ka „suitsma“ ja „õitsma“: õitsis, suitsis — nad õitsid, suitsid — õitsnud, suitsnud jne.</p>	
<p>NB. TähenDETAGU, et sellase muutmise korral kõigil neil verbel on olevik II:ses vältes: kaevan, pääsen, veeren, keelan, pööran, kaitsen jne.</p>	
<p>123 kerkib</p>	<p>kergeb</p>
<p>124 ainult: lasksin, laskis</p>	<p>ka: lasin, lasi (lasksin, laskis -vormi kõrval)</p>
<p>eelistab : eelistab :</p>	
<p>125 andnud, kandnud, tundnud ainult:</p>	<p>annud, kannud, tunnud</p>
<p>126 käännud, väännud, veennud</p>	<p>ametlike vormide kõrval võib ka: käänud, väänud, veenuud</p>

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
eelistab: maksta, peksta, lypsta makstes, pekstes, lypstes ainult: joonsnud, joose	eelistab: (võin) maksa, peksa, lypsa 127 makses, pekses, lypses ka: jooksnud, jookske 128 aga ainult: joosta, joostes, joostakse
eelistab: võida, võidakse (sõnast „võima“)	ainult: võia, võiakse 129 sest et „käia, käiakse“
Uuenduslik keel eelistab ka sõnast „keema“ <i>kiia, kiiakse</i> (pro „keeda, keedakse“). julgetakse, vaikitakse	juletakse, vaigitakse 130
Mõnedel IV-a pöördkonna verbel, mis kyll yldiselt astmevahelduseta, võib passiiv-impersonaal ikkagi olla nõrgaastmeline, nagu see ongi tegelikus kõnekeeles. Kui ametlik keel tahab „julgetakse, vaikitakse“, siis on see pedantsus ja järjekindlusemaania. Võiks koguni <i>petutakse, katutakse</i> jne. (tuma-verbest).	
eelistab: -tleda: esitleda, käsitleda mõtiskleda	ainult: -tella: esitella, käsitella, kuju- mõtiskella, tantsiskella [tella] 131
esitletakse	Samuti: esitelnud, mõtiskelnud, käsitelnud. esitelge, käsitelge, mõtiskelge esitellakse, käsitellakse, mõtis- kellakse esiteldi, käsiteldi, mõtiskeldi esiteldud, käsiteldud, mõtis- keldud
esitlesin esitles	ma esitelin , käsitelin, mõtiskelin ta esiteli , käsiteli, mõtiskeli nad esitelid , käsitelid, mõtiskelid

Verbest „mõtlemä, ytlema“ eelistab uuenduslik keel **mõtelda, yelda**, — **mõtelnud, ytelnud, mõtelge, ytelge** (mitte: mõelda, öelda, mõelge, öelge jne.); ainult passiiuis sobib ka „mõeldud, öeldud“ (vormide „mõteldud, ytelatud“ kõrval).

Yksiksõnade kuju ja tuletus.

kuivõrt, niivõrt, sedavõrt varssi ka: pea (= peaaegu)	kuivõrd, niivõrd, sedavõrd varsti (ka „varsi“, II välde) ainult: peaaegu 132 133
---	--

Ametlik keel lubab „pea“ ka tähenduses „peaaegu“. See on halb, sest seega antakse sõnale „pea“ kaks eri tähendust: 1) = „varsti“ (õige tähendus); 2) = „peaaegu“ (väär tähendus), mis võib põhjustada väärarvustusi ja kahe-mõttelisvi: „ta raha oli *pea* otsas“ (kas *pea* *a* *e* *g* *u* *o* *t* *s* *a* *s* või *v* *a* *r* *s* *t* *i* *o* *t* *s* *a* *s*?). Sõnal „peaaegu“ on kyll see nõrkus, et on liig pikk; kõige parem oleks selle

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
---------------------	--------------------------------

- asemelle või vähimalt kõrvale hankida eriline lyhem sõna (on katsetet *peagu*, *pägu* ja soome *melge*). Aga niikaua kui ei ole leitud kohast lyhemat sõna, tuleb paratamatult tarvitada „peaageu“.
- 134 ka: *kyll* (= *kyllalt*) | ainult: **kyllalt**
 Sest *kyll* — saksa „wohl“, *kyllalt* — saksa „genug“.
- 135 ka: *sama* (= *niisama*) suur | ainult: **niisama** suur
 Sest „*sama*“ on asesõna (saksa „derselbe“), aga „*niisama*“ on adverb (saksa „ebenso“). Kui anda sõnale „*sama*“ mõlemad tähendused, nagu ametlikus keeles lubatakse, võib tekkida eksitavaid kahemõttelisi: „see oli *sama* tähtis küsimus, mis tõsteti“ — kas „*dieselbe* wichtige Frage“ või „*ebenso* wichtige Frage“? Viimases juhtumis peaks seepärast olema „*niisama* tähtis küsimus“. Seepärast ka „*niisama* palju“. Kõige parem oleks, kui edaspidi saaksime adverbi tähenduses erilise sõna.
- 136 edasitagasi | **edastagasi**
 senikaua kui | *niikaua* kui
- 137 seni, kuni | ka: senni, kunni
 senini | senni (e. seni)
- 138 Kahekordne -ni on tarbetu. |
 ainult: | lubab ametlike vormide kõrval ka:
 kuski, kuskilt | kusagil
 kustki, kuskilt | kusagilt
 kuskilt *pärit* olema | kusagilt *pärit* olema
 vahetpidamatult | parem: vahetpidamata
 *läks sõnalausumatult ära | läks sõnalausumata ära
 astmiti | astmeti

Nimisõnad.

- 139 ilm (= maailm) | **maailm**
 ilmavaade, ilmasõda | maailmavaade, maailmasõda
 yleilmne | ylemaailmne
- Sõnade „ilm“ ja „maailm“ lahushoidmine on tarviline, muidu tuleb sääraseid kahemõttelisi kui „ilmaparandaja“, mida võib mõista kui 1) saksa „Wetterverbesserer“ ja 2) „Weltverbesserer“. Seepärast „ilm“ tähendagu saksa „Wetter“ ja „maailm“ saksa „Welt“. Ainult luuletuskeeles ja mõnes üksikus kõnekäänus võib „ilm“ esineda ka „maailma“ tähenduses. — Sõna „ilm“ mõlemais tähenduses on lõunaeste keele viga ja seepärast see tykibki nii kangekaelselt kirjakeele.
- 140 juht (gen. juhu). | **juhtum** (gen. -i)
 Sõna „juht“, kuigi lyhem, on selle poolest halb, et on häirivalt lähikõlaline sõnaga „juht“ (gen. juhi); nende tööliste seas esines sageli streigi-juhte (kas juhid või juhtumid?). Kõige parem oleks siin uus eri tyvisõna.
- 141 maal (= maalit pilt) | **maaling** [-u]
 värvus | värv, värving

Asjatu peenutsemine on, kui ametlik keel tahab vahet teha „värvi“ kui värvimisaine ja „värvuse“ kui värvimulje vahel. Päälegi „värvus“ on yldse halb sõna. Tähenduses „värvivarjund“ (sk. Färbung, vene окраска) sobib paremini sõna „värving“.

arvamus, teadmus | arvamine, teadmine 142

Liiale läheb ametlik keel -mine kartmisega ja us-lõpu tarvitamisega. On juhtumeid, kus paremini sobib -mine jätta. Sõna „teadmus“ („õpilaste teadmuste või teadmete hindamine“) on lihtsalt narrus. Ka „ärkus-aeg“ on tarbetu. Kus aga tingimata peab olema -us, on *pakkumus*, *tellimus*, kui on mõeldud yksik pakkumise või tellimise juhtum või tulemus. Vormi „eelarvamise“ (ametl. „eelarvamus“) asemel võiks olla ka „eelarvang“.

*majandusyhisus | majandusyhing
„Yhisus“ tähendab „yhine olek“ (Gemeinschaftlichkeit). 143

omapära | omapärasus
mäestik | mägestik
ainult: allikas, tubakas, liblikas | ka: allik, liblik, tubak 143

Peaks lubatud olema mõnedel as-nimisõnadel see -as ka ära jätta, kuigi genitiivis on -a. See leiab toetust mitmest rahvamurdest.

samet, timukas | sammet, timmukas
lehter | trehter 144

Kas -tis või -tus?

Ametlik keel tahab siin vahet teha: -tus — tegevus ise, aga -tis — tegevuse tulemus; seepärast *kirjutis* (kirjutet töö, artikkel), aga *kirjutuslaud* (= kirjutamise laud); ajalehetoi~~metus~~, aga seltsi *toimetised* (= väljaanded jne.) 145

See vahetegemine on aga kunstlik. Rahvakeeles ei ole seda vahet, vaid sääl esineb mõlemais tähendusis -tus. Ainult mõnel yksikul sõnal on juhulikult -tis: *härmatis*, *hirmutis*, *põletispuud* (siin koguni vastupidises tähenduses).

Et see uuendus toob kaasa ka teatava vastolu soome keelega, siis on keeleuuendus sellele ametlikule uuendusele suhtunud äraootavalt ja on esialgu tarvitand -tus. Kui -tis, siis ainult neis äärmiselt juhtumeis, kus on tegemist täiesti mingi konkreetse, ainelise tootega nagu *sulatis*, *leotis* (teatavad vedelikud), vahest ka *tuletis*. Kus aga tähtsam on mõtteline sisu, vähem selle väline, aineiline kylg, on parem jätta -tus: *avalduis*, *koolitunnistus* (veider on „koolitunnistis“), *loodusekirjeldus* (nigel on -*kirjeldis*), järelikult ka *harjutus*, *kirjutus*, *jutustus*, *kohustus*, *korralduis*, *lahendus*, *arvustus* („arvustus“ on teatava maiguga), koguni *asutus*, *joonistus*, *mälestus*. Täiesti maitsetu ja naeruväärne on: „ta saatis selle kohta lähema *seletise*; — ta tegi *liigitise* (idiootlik!)“, nagu nyd mõnes tõlkeromaanis esineb. Samuti veidrad on *kuulutus*, *mõistatus*, *parandis*, *pärandis*, *uendis*, *unistus*, *viirastis*. Yldse see -is annab mingi imeliku nigela, vesise lisamaigu. Seepärast ei meeldi ka hästi *luuletis*, kuigi teiselt poolt *luuletus* võib tähendada eitavat abstraktsõna¹⁾.

¹⁾ Millisesse liialdusse ja otse narrusesse minnakse selle *tis*'ga, näitab see, et korduvalt on ajakirjanduses esinend koguni vorm „iludis“ (pro „iludus“ — nii ajakirjas „llo“: „Iludis tummas kunstis“ (nr. 1, lk. 40, a. 1929) — yhes kinoreklaamis oli „seadildis“ (pro „seadeldus“); yks hiljuti saadud era-kiri lõppes sõnadega: „parimate tervitistega“ (pro „tervitusetega“). Kui see ni edasi läheb, siis saame varsti lugeda säherdusi lauseid kui „Iludisele sa osaks yllatilislik armastise ja austise avaldis“.

Omadussõnad.

146 *Viimane* ja *viimne*. — Nende sõnade vahel teeb uuenduslik keel tähenduslikku vahet:

1) *viimne* — absoluutselt viimne mingis seerias: „kunstnik andis oma *viimse* kontserdi meie linnas (enam ta seekord meie linnas ei esine); — see näidend mängitakse homme *viimist* korda käesoleval hooajal; 31-ne detsember on aasta *viimne* päev; laupäev on nädala *viimne* päev“ (sest pyhapäevaga algab uus nädal).

2) *viimane* — viimati, hiljuti olnud, kõige lähemal käesolevalle hetkele, kõige uuem (millele samas seerias võib järgneda veel teisi): „kohaliku ajalehe viimane (= kõige uuem) number; viimane uudis; kui ta viimasel korral minu pool käis (ta võib veel tulla); kas käisite ta viimasel kontserdil?“

Ametlik keel ei taha teha seda vahet, vaid tarvitab mõlemas juhtumeis „viimane“.

147 ymmar, ymmargune
selline
keerukas
kõlblas
*teatud

ymar, ymargune
sellane

ka: keeruline

kõlbline, moraalne

parem: teatav (saksa gewiss,
ingl. certain)

teatavas mõttes

ebakohane

148 teatud mõttes
kohatu

„kohatu“ sobib ainult tähendus „ilma kohata“.

alaline
maalilik
tyypiline

alatine

maalerlik (= pitoreskne)

tyybiline ehk **tyy**plik

„tyyp“ tuleb käsitada niivõrd eestistund sõnaks, et sellest loomulikult võib tuletada ainult „tyybiline“ ja „tyyplik“.

149 kolmekuune, -kuuline
sajapeäne, -pealine
mitmepealine
mitmehääleline
tõenäone
punapõsine (tohoh!)
igapäevne

kolmekuine

sajapäine

mitmepäine

mitmehäälne

tõenäoline

punapõskne

igapäevane

Ainult abstraktnimisõna võib olla ka „igapäevsus“.

eelistavalt:

150 ehtis, lihtis, täppis
lihtsalt, täpsalt
moodis, moodsalt

ehtne, lihtne, täpne

lihtselt, täpselt

moodne, moodselt

Verb.

151 teofsema
koostuma (ÕS)

tegutsema

koosnema (= koos seisma)

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)	
<p>„koostuma“ võib olla ainult tähenduses „end koostama, koostet saama“ (sk. sich zusammenstellen); „see nimestik koostus ysna lyhikese ajaga“. — „koosnema“ eeskujul ka <i>seisnema</i> (milleski seisima): „ta abi seisnes vaid pelgas nõuandmises“.</p>		
lisandama (= juure lisama)	lisama	152
<p>Samuti nagu soome keeles, võib ka eesti keeles ses tähenduses tarvitada lihtset „lisama“: „ta lisas oma kõnele veel mõned sõnad“. Ei ole vaja mingit „lisandama“.</p>		
eelistab: kasustama sarnanema *levinema avatlema (ÕS) *haigustuma hädaldama tõlgendama loendama kumardama	eelistab: kasutama parem: sarnlema [-rnelda] levima ahvat(e)lema haigestuma ka: hädalema tõlgitsema loet(e)lema (= yles lugema) kumardama	153
tarbetu -u:		
emigreeruma, emaneeruma vibreeruma	emigreerima, emaneerima vibreerima	154 155
<p>Verbe, mis juba iseenesest intransitiivsed, ei tarvitse enam teha ama-lõpulisteks. Järjekindel olles peaks ametlik keel siis ytlema ka „eksisteeruma“.</p>		
ettevõte äpardus ta sukeldus vette ta kumardus aupaklikult vyrsti ees	ettevõte äpardas ta sukeldas vette ta kumardas aupaklikult vyrsti ees	156
<p>Verbid „äpardama“ ja „sukeldama“ võivad väga hästi ka ama-lõpulistena esineda intransitiivses tähenduses (nii on „sukeldama“ ka soome keeles).</p>		
<p>uma-refleksiivide laiem ja suurem tarvitamine (soome keele eeskujul) esitati omal ajal (a. 1920) keeleuuenduse poolt. Nyüd tahab ametlik keel selle uuenduse viia liig pedantse järjekindluseni. See tundub nende ridade kirjutajalle liialdusena ja tema isikliku vaate järele võiks väga hästi mõningaid ama-verbe tarvitada niihästi transitiivses kui intransitiivses tähenduses, nagu seda rahva- ja yldkõnekeeles tehaksegi. Sellased verbid on kõigepeält tundmusverbid nagu <i>imestama, kurvastama, pahandama, vihastama</i>¹⁾, teiseks <i>ulatama, peatama, puhkama</i>: „riiul ulatas laeni; auto peatas uulitsanurgal; ta puhkas jalgu (asjata siin: <i>puhatas</i> jalgu)“. Samuti <i>punastama, kylmama, kylmetama</i>: „tydruk punastas; — järv kylmas kinni; pakane kylmetas vee jääks; poisi käed kylmetavad“. Sõna <i>kumardama</i> võiks aupakliku kumardamise tähenduses väga hästi ka ilma -u-ta olla intransitiivne (nagu see soome keeleski võimalik); „ta kumardas ja läks (hän kumarsi ja lähti); <i>kumarduma</i> võib olla ainult allapoole kõveraks vajumise ja paindumise tähenduses: „ta ylakeha kumardub aknast välja; puuoksad kumardusid alla“.</p>		
<p>1) uma võiks neil kysimusse tulla vaid siis, kui nende minevikus tarvitusele võetakse uuendus -ui pro -us: „ta kurvastui, vihastui, pahandui (v. lk. 10), sest muidu langeb see minevikuvorm yhte us-lõpulisel verbaalnimisõnaga: „ta kurvastus, vihastus, pahandus“.</p>		

Yldse võiks ama-ima-uma-kysimuses käia järgmise reegli järele: ainult sääl peab olema kindlasti -uma, kus ilma uma-ta verb vajaks lisasõna „ennast“ ehk „end“ või passiiv-imperonaali: end avaldama — avalduma, end riietama — riietuma, end organiseerima — organiseeruma; see neeldi kuristikku — see neeldus kuristikku jne.; kus aga -uma ja -ima ei vaja lisasõna „end“ ja „ennast“ ega passiivi intransitiivseks tähenduseks, vaid verbi võib ka ilma sellela ja ilma u-ta tajuda intransitiivseks, on -uma tarbetu: „kapp ulatab laeni, neiu punastas, töö äpardas, ta vihastas, pahandas, imestas; nad emigreerisid, hääl vibreeris“ jne.; sest ei öelda: „kapp ulatas end laeni, neiu punastas end, töö äpardas end (või: töö äpardati), ta vihastas end (germanism!)“; nad emigreerisid end, hääl vibreeris end“ jne.

- 157 nad *kohtusid* aias | nad *kohtasid* aias ¹⁾

Ka seda verbi on parem tarvitada ama-lõpulisena intransitiivselt, seda enam et „kohtuma“ on liig lähikõlaline sõnaga „(kohus) kohtu“: nad „ei kohtu maja ees“. Tarbe korral võib lisada „end“ või „yksteist“: „nad kohtasid end või yksteist aias“. — Yldse kogu see „kohtuma“ ei ole kõige parem sõna; see võeti vaid parema puudusel soome keelest. Seepärast tuleks selle mõiste jaoks luua uus eriline tyvisõna.

- 158 ta kahvatus, *seisatus, minestus | ta kahvatas, seisatas, minestas
veri tarretus ta soonis | veri tarretas ta soonis

Momentaanide (äkilist tegevust tähendavate) hulka kuuluvad verbid on ainult tama-lõpuliselised. Samuti *plahvatama, liigatama* jne.; „plahvatuma, liigatuma“ on lihtselt viga. Siia kuulub ka *kahvatama* (mitte „kahvatuma“!).

- 159 olin yllatunud | olin yllatet
| olin hämmastund

Isegi soome keeles, kus muidu on nii palju uma-refleksiive, tarvitetakse seda sõna niisugusel korral passiivis. Eesti „yllatunud“ on arvatavasti tulnud sellest, et seda tarvitetakse „hämmastunud“-vormi tähenduses ja asemel.

- päike *loojab* | päike *loojub*

Liitsõnad.

- 160 Genitiivne liitumus:

ääremärkus, ääremaad
piirirahvad, piiririigid

Sõna, mis tähendab seisukohta, liitub nominatiivselt.

purjelaev, aurulaev
auruveski, tuuleveski
peeglipilt
sulejoonistus, kriidi-, pliiatsi-,
tušijoonistus

- Nominatiivne liitumus:

äärmärkus, äärmaad
piirrahvad, piirriigid

purilaev, aurlaev
aurveski, tuulveski
peegelpilt
sulgjoonistus, kriit-, pliiats-,
tuššjoonistus

¹⁾ Ka soome keeles, kust see sõna on laenatud, öeldakse *he kohtasivat siellä* (= nad kohtasid sääl). Seepärast selles Li-Eesti ametliku uma-tõves on kõige veidram just see, et soome keeles endas, mille eeskujul meil hakatigi seda -uma tarvitama laemas ulatuses, mõningad verbid esinevad intransitiivses tähenduses ka ilma selle -u-ta.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)	
vesivärvimaal vekslilaen, pangalaen alkoholimyrgitus (ÕS)	vesivärvmaaling veksellaen, panklaen alkoholimyrgitus	
Sõna, mis näitab a binõu, millega miski toimub, liitub õigemini nomi natiivselt. Seepärast ka <i>trykk töö</i> .		
meremees	merimees, merik[-u]	161
Uuenduslik keel eelistab koguni <i>seinkell, leinmarss, leinpajud</i> , ka <i>kiritöö, yrkorter, juubelväljaanne, proovtrykk</i> . Isegi <i>lõhnõli, vahtvein</i> oleks parem, sest kaju, koosseisu (ainet), tunnust, otstarvet ja mõnikord ka liiki tähendavad sõnad võivad liituda nominatiivselt.		
kirjutuselaud, hariduseministeerium, majanduseteadus, *majanduseyhisus, ehitusematerjal (nii „Õigek. sõnaraamat“) tooresained	kirjutuslaud, haridusministeerium, majandusteadus, majandusyhing, ehitusmaterjal jne. toorained , toormaterjal	162 163
Mõeldav on ka <i>kõrgshype</i> (pro kõrgushype), <i>kergsport, raskesport</i> (pro kergesport, raskesport), <i>puhtkasu</i> (pro puhaskasu).		
inimessugu (ÕS)	<i>inimsugu</i> , veel parem: inimkond (uuend.: inimkund)	164
Samuti:		
inimes-elu, -iga, -jõud, -laps, -tegevus, -tõug inimespoeg, inimesõber, inimesväärne vaeslaps	inimelu, -iga, -jõud, -laps, -tegevus, -tõug, -õigus jne. NB. inimesepoeg (!), inimeseõber, inimeseväärne vaenelaps (gen. vaeselapse) või orb (gen. orvu)	165
Ainult halb keeleline maitse on võinud moodustada „vaeslapse“ ja „inimessugu“.		
hiigelsuur, hiiglassuur	hiiglasuur	
Siin, vastupidiselt, uuenduslik keel eelistab jääda endise genitiivse liitumise juure.		
pedagoogika nõukogu maateadus vastuolu	pädagoogiline nõukogu maadeteadus vastolu	166
Parem on jääda selle traditsioonilise vormi juure.		
eestseisus	eesseisus	
NB. Liitomadussõnad v. „Omadussõnade“ all lk. 36.		

Ametlik keel (halb)			Uuenduslik keel (õigem, parem)		
167			Võõrsõnade kaju.		
Ametlikus keeles rõhk esimesel silbil:			Uuenduslikus keeles rõhk kaugemal esimest silpi:		
ágent		senat	agént [-ndi]		senaat
amper	notar		ampäär	notaar	
			affiks		
			asfalt		
bakter	organ	sopran	bakteer	orgaan	sopraan
barbar	plakat		barbaar	plakaat	suffiks
barbarne			barbaarne		
			bulvaar		
			diftóng		
husar	poliitiline	symbol	husaar	poliitiline	symbool
kalor	politika	sinod	kaloor	poliitika	synood
kanal			kanaal	poliitik	
keefir	prótsent	tapet	kefiir	protsént	tapeet
			kiosk		
			kissell		
kiisel			koraan,	pomaad	teaater
kooran	pumat	teater	meloan	safraan	
melon	safran		metood	sandaal	
meetod	*sandal				
Võiks koguni <i>adréss, humoor</i> . Sõnadel <i>metood, orgaan, symbool</i> on juba sellepärast rõhk kaugemal esimest silpi parem, et nende omadussõnad on, ka ametlikus keeles, seesuguse rõhuga: <i>metoodiline, orgaaniline, symbolne</i> . Kui muidu reegliskordselt „dynaamika — dynaamiline, erootika — erootiline, mehhaanika — mehhaaniline jne., siis oleks „politika“ ja „poliitiline“ ebaloogiline ja veider erand. — Vastupidiselt äga ametlikule „auguurile“ eelistab keeleuendus vormi „augur“.					
168			Lõppsilbi pikk vokaal säilitetakse, kuigi päärõhk esimesel silbil:		
Vokaal lyhendet:			-aal, -aan, -aar, -äär		
-al, -an, -ar, är			máterjaal, restoraan, seminaar		
materjal, restoran, seminar			miljonäär jne.		
miljonär jne.					
Samuti: aeroplaan, arsenaal, kardinaal, karnevaal, karavaan, honoraar, arhhi-vaar, kommissaar, sekretäär, miljardäär jne. Põhjendus v. 43 (lk. 13). Erand: kapital.					
alkoholik			alkohoolik		
kaos			kaaos		
169			Pikk konsonant säilitetakse:		
koma			komma		
Miks siis mitte ka „gamma“ asemel „kama“?			Suits, Tuglas ja Saareste on „komma“ poolt.		
samet			sammet		
komisjon, komissar			kommisjon, kommissaar		
koridor			korridor		
areteerima			areteerima		

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)	
Pikk vokaal:	Lyhike vokaal:	170
ataak (vene mõju!), pamfleet	atakk [ataki], pamflett	
defitsiit (vene mõju!)	deefitsit	
mungakapiitel	(munga)kapittel	
kollokvium, pokker	kollokvium, pooker	
numerus	numerus	
direktriiss, inspektriiss	direktriss, inspektriss, korrektriss	
„pooker“ on nähtavasti vene mõjul. Võiks koguni „Afrika“ (nagu kirjutab Tuglas), metrum, metriline, geometria“, sest et algekeeles on lyhike vokaal, samuti „numerus“.		
Lõppvokaal ära heidetud:	Lõppvokaal säilitetakse:	171
muus, psyyh	muusa, psyyhhe	
kolleeg, panoraam	kolleega, panoraama	
Kui „härra, proua“, siis võib väga hästi ka „kolleega“; „psyyh“ on täiesti naeruväärne ja maitsetu.		
Lõppvokaaliga: teema	lõppvokaalita: teem [-i]	
s-: silinder	ts: tsilinder	172
sidrun (kui inetu!)	tsitron	
horisont	horitsont	
s: punss, tsekk	š: punšš, tšekk	
k-: kiromant, kiniin	h-: hiromant, hiniin	173
p-: piljard	b-: biljard	174
Võiks ka <i>gitarr, bagaaž</i> (pro ametl. „kitarr, pagas“). „Kreeka-Greeka“ ja „Taani-Daani“ jäetakse siin lahtiseks.		
hospital, saadan	hospital, saatan	175
pjedaal	pedestaal	
sadama muul	sadama mool [-i]	
<i>muul</i> [-i] sobib paremini tähendama hobueeslit.		
raioon	rajoon	
pension	pensjon	
mask (gen. maski)	maski (gen. maski, part. maskit)	176
tyypiline	tyybiline	
kanvaa, ptii	kanevaa, petii	
benediktiinlane, dominiiklane	benediktiin, dominikaan	177
Samuti <i>frantsisakaan</i> (mitte frantsisklane).		
Liialine ne-lõpu tarvitamine võõrkeel- seil omadussõnul:	-ne võib ära jääda teatavail võõr- sõnul:	178
koketne, moderne	kokett, modern	
Samuti: <i>meskiin, smart</i> .		
Küsimusse võiks tulla ka ä tarvitamine teatavais ladina ja kreeka laen- sõnus vastavalt ladina ae-le (saksa ä-le): <i>prädikaat, präparaat, pädagoogika, prätendeerima</i> jne. (πιο „predikaat, preparaat, pedagoogika“).		

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
---------------------	--------------------------------

Pärisnimed.

180 Valga, Riia Kuressaare Liibavi, Miitavi	Valk (gen. Valga), Riig (g. Riia) Kuresaar Liibav, Miitav
Ka linnade nimedes on põhimõtteliselt parem, et nominatiiv erineks genitiivist. Mereäärne rahvas ytleb „Riig“; Saaremaal endal räägitakse „Kuresaar“. Ka ei oleks midagi vormi „Tallinn“ vastu, kuid seda võiks siis kirjutada „Tallin“ (gen. -na, part. -nat).	
181 Peterburi Rooma Madrid Firenze Frankfurt Maini ääres Praha Sahara Sankt-Helena Puunia sõjad	Peeterburi Room (gen. Rooma ¹) Madrüid Florents Frankfurt Maini-äärne Praaga Sahaara Sankt-Heleena Puuni sõjad
182 Saltõkov, Kabõlin	Saltykov, Kabylin ²)

Syntaks.

Siin on erinevusi peamiselt rektsoonide alal, sest need on enamasti teada. Muis syntaksi osades on ametliku keele seisukohad vähem tuntud, sest et ametlik grammatika neis kõlbi üksikasju yldse ei käsitte. Neid võib aimata vaid raamatute kaudu, mis ametliku korrektoori alt on läbi käind.

183 suhtub sellesse, temasse kysimusesse	suhtub sellele, temale kysimusele
---	--

„Suhtub sellesse“ on halb fennism (soomepärasus). Et soome keeles siin on illatiiv (sisseytleiv), on arusaadav, sest et sääl tarvitetakse illatiivi yldse väga laialt, koguni sellaste verbide rektsoonina nagu „tutvuma, võrdlema, vastama, vihastama, vaatama, osa võtma“: „vastasin kysymyksen (= kysimusse); hän katsoi minuun (minusse = minule, minu pääle), hän suuttui minuun (vihastas minusse = minule) jne. Teisis keelis aga on vastavad verbid ja ka „suhtuma“ loomulikult väliskohakäändelise (datiivse) rektsooniga: (sk.) sich verhalten zu etwas (mitte „in etwas“); (vene) относиться к чему (mitte во что). Ja nagu me eesti keeles ytleme „vastasin kysimusele“, kus soome keel ytleb „vastasin kysymyksen“ (kysimusse), nii ytleme eesti keeles loomulikumalt ka „suhtub temale“, kus soome keeles on „suhtautuu häneen“ (= temasse). Saab näha, kui kaua aega vajab ametliku keele pooldajate pääaju tajumaks „suhtub sellele“ -rektsooni õigemust. —

¹) Võiks koguni „Ateen“ [-ni] pro ametl. „Ateena“.

²) Vene ы-d on parem transkribeerida y-ga, mis esineb ы tähenduses ka poola keeles.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
---------------------	--------------------------------

*mõjub temale

mõjub temasse

184

Ehtses rahvakeeles on kindlasti „mõjub temasse, minusesse, jalgadesse“ jne. Saksa keele mõjul hakati illatiivi kõrval tarvitama ka „pääle“: „mõjub tema pääle“. Ainult need mõlemad rektsioonid olid tarvitusel enne a. 1918. Siis tekkis -le tarvitamine, mis johtus sellest šabloonilisest ja pääliskaudselt yldistavast vaatest, et iga „pääle“-rektsioon tuleb asendada tingimata le-rektsiooniga. Seega „mõjub temale“ on kaudselt ka mingisugune germanism.

Siiski ka „mõjub...-le“ on võimalik. — Aga ainult siis, kui on tegemist kaudsema või ka välisema mõjuga: „seesugune eluviis mõjub temale“ (= tema suhtes, tema kohta) halvasti; lugemine nõrgas valguses mõjub silmadele (= silmade suhtes) kahjulikult; see mõjus ta tervisele rikkuvalt. Aga: „see teade mõjus temasse pörutavalt; see myrk mõjus otsekohe ta silmadesse, ta nahasse; see mõjus kohe ta tervisesse“. Selt seisukohalt võib mõnes juhtumis tarvitada nii või teisiti, selle järele kuidas ja mis varjundiga seda mõjumist mõeldakse; seepärast: „ere päikesevalgus mõjub näonahale“ (= naha kohta) päivitavalt; see vedelik mõjub näonahasse, selle kudesid hävitades. Umbes sama vahet soovitab teha ka Muugi grammatika.

Ehtne LI-Eesti vastuoksus. — See seisneb ses, et ametlikus keeles ilmutav is raamatuis yhelt poolt tarvitetakse „suhtub temasse“, kus peab olema õigemini „suhtub temale“, aga teiselt poolt öeldakse „see mõjus temale“, sääli kus loomulikum on „see mõjus temasse“.

võrdub sellega
sarnaneb sellega
soostun ettepanekuga

võrdub sellele
sarnleb sellele
soostun ettepanekulle
ta soostus mu tingimustele

185

„Soostuma“ tähendab „nõus olema, nõusse hakkama“ (sk. „in etwas einwilligen“).

kohaneb, muganeb }
kohandab, mugandab } -ga

kohaneb, muganeb }
kohandab, mugandab } oludelle

le-rektsioon tundub kõigil neil verbel (eriti „võrduma, soostuma“) loomulikumana ja ka ilusamana. Nii ka kõigis teisis keelis. Siiski nimisõna „sarnasuse“ rektsioon on -ga: „ta sarnasus oma vennaga“.

-l: sel juhtumil oli tal siiski õigus
kõigil muil juhtumitel tuleb see sõna kirjutada lahku

-s: ses juhtumis oli tal siiski õigus
kõigis muus juhtumis tuleb see sõna kirjutada lahku

186

Ainult kui „juhtum“ tähendab tingimust, olukorda, võib tarvitada ka -l: „niisugusel juhtumil (= niisugusel korral) lahkun kohe“, kuigi võiks siingi yelda „niisuguses juhtumis“. Tähen detagu, et ka kõigis teisis keelis on vastav ytlus käsitelt sisekoha-adverbiaaliks: „in diesem Falle“ (sk.), „tässä tapauksessa (soome), в этом случае“ (vene), „dans ce cas (prants.), in this case (ingl.). Eesti „juhtumil“ on siin mingi LI-eestiline l-tõbi.

see põhjeneb sellel
see põhjeneb eksiarvamisel
ta pysib ikka samal punktil

see põhjeneb selles
see põhjeneb eksiarvamisest
ta pysib ikka samas punktis

187

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
188 lapsed mängisid õuel ¹⁾ *-l: mõne aasta <i>järel</i> tuli ta kodumaale tagasi mõne katse <i>järel</i> läks tal see korda kyylnad kustusid yksteise <i>järel</i>	lapsed mängisid <i>õues</i> -le: mõne aasta <i>järele</i> tuli ta kodumaale tagasi mõne katse <i>järele</i> läks tal see korda kyylnad kustusid yksteise <i>järele</i>
Ajalises (temporaalses) mõttes on õigem tarvitada „järele“; „järel“ sellases juhtumis on ebarahvakeelne.	
kade tema <i>pääle</i> osaobjekt:	kade <i>temale</i> täisobjekt:
189 ta evib (omab) kutse <i>õigust</i> ma evin (oman) kõiki neid <i>teadmusi</i> see raamat sisaldab kõiki neid <i>andmeid</i>	ta evib (omab) kutse <i>õiguse</i> ma evin (oman) kõik need <i>teadmised</i> see raamat sisaldab kõik need <i>andmed</i>
Verbid <i>evima</i> (omama) ja <i>sisaldama</i> võivad saada ka täisobjekti, kui seda nõuab ja lubab objektieseme laad. See ongi otstarbekohasem, sest siis saab vahet teha osalise ja tervikulise objektieseme vahel: „ta evib (omab) varandust (mingi ebamäärase hulga seda); aga: „temas evib ta otse varanduse“ (kindlamääralise, tervikulise varanduse).	
Et ka kestvate tegevust ja seisukorda tähendav verb võib sellaseil tingimusil kon-treueruda täisobjektiga, seda tõestab sõna „võlgnema“: „ta võlgneb mulle suure summa“ (mitte „suurt summat“).	
190 ma tean yht veel <i>paremat kohta</i>	ma tean yhe veel <i>parema kohta</i>
Täisobjekt on „teadma“ juures veel laialt rahvakeelne.	
191 võtame uue abilise!	võtame uus abiline!
Kui olevikuvorm esineb imperatiivi tähenduses, siis oleks loogilistem tarvitada selle järel nominatiivkujulist täisobjekti, nagu seda tehakse mõnel pool rahvakeeles.	
192 ta võttis <i>mu</i> onu mõisasse kaasa ta tõi <i>su</i> venna majasse	ta võttis <i>mind</i> onu mõisasse kaasa ta tõi <i>sind</i> venna majasse
Uuenduslik keel tarvitab täisobjektis eelistavalt <i>mind</i> , <i>sind</i> (nagu mitmel pool rahvakeeles), sest see on selguse mõttes otstarbekohasem; vormidel <i>mu</i> , <i>su</i> on familjaarse ja humoristliku stiili kõrvalmaik. Siiski <i>ta</i> ja <i>nad</i> on täisobjekti normaalvormid.	
193 peerg, <i>mille</i> tuli ära põletas	peerg, <i>mis</i> tuli ära põletas
Selguse pärast on ains. täisobjektina „mis“ sageli eelistetavam kui „mille“.	

1) Igatahes on nii ühes Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandeist, mis teatavasti ilmuvad ametlikus keeles. Yldse ei ole kõigi keelendite kohta otseseid määrusi ja andmeid „Õigekeels.-sõnaraamatus“ ega ametlikus grammatikas: neid võib seepärast aimata vaid nende väljaannete järele, mis ilmuvad ametlikus keeles (Eesti Kirjanduse Seltsi, Noor-Eesti ja Looduse omad). See märkus maksab ka mõne muu ametliku keelendi kohta.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
<i>kella</i> kahe ajal *ainsus: tal on pikk juus Saksapärane kaudne kõne:	<i>kell</i> kahe ajal. 194 mitmus: tal on pikad juuksed. Selle asemel kas <i>et</i> või lauselühendus:
ta ytles, <i>ta vend olevat haige</i>	{ ta ytles, et ta vend on haige ta ytles oma venna haige 195 olevat
Ei luba saab-tulevikku:	Lubab saab-tulevikku tarbe korral: 196
,Kunstniku maalides pilti ytles üks juuresolijaist sõbrust:	
„On suur nauding seda pilti vaadelda“.	„ Saab olema suur nauding vaadelda seda pilti“ (sest mõeldud on valmis pildi vaatlemine tulevikus).

Niikaua kui eesti keeles ei ole teist paremat vahendit tuleviku väljendamiseks, tuleb tarbe korral paratamatult tarvitada saab-tulevikku, kuigi see on saksapärane, aga mitte seda täiesti boikoteerida, nagu ametlik keel seda teeb. Jah, ametlikult tahetakse, et eesti keelel ei oleks tulevikku! Uue parema tuleviku loomine on keeleuuenduse ylesanne.

Superlatiivi tähenduses:	
ta on mu <i>parem</i> sõber	{ ta on mu kõige parem sõber 197 või: ta on mu parim sõber
see on <i>suurem</i> pidu, mis Tartus tänavu peetud	see on kõige suurem (või suurim) pidu, mis Tartus tänavu on peetud
*ta kuuletus <i>vaidlematult</i>	ta kuulas <i>vastuvaidlematult</i> sõna või uuenduslikult: ta <i>laupis</i> vastuvaidlevalt (verb <i>laupima</i> [-bina]).
uks on <i>lukkus</i>	uks on <i>lukus</i>
pää on <i>norgus</i> , saba <i>sorgus</i>	pää on <i>norus</i> , saba <i>sorus</i>
ainult: mõlemad sõbrad toetasid <i>teineteist</i>	mõlemad sõbrad toetasid <i>teineteist e. yksteist</i>

„teineteist“ ja „yksteist“ võib tarvitada ilma yhegi tähendusliku vaheta.

Sõnastik.

Naiivne purism.	
Ebaõnnestund ja ebasooitavad „omad“ sõnad:	Järgmised laensõnad on paremad kui ametliku keele „omad“ sõnad: 199
erk	närv
ergukava	närvikava, närvisüsteem

„erk“ tähenduses „närv“ on lihtselt keelerumalus. Sest „erk“ võib olla ja ongi ainult omadussõna (tähend. „ärgas, elav“). Nimisõna tähendus on talle alles pärastpoole kunstlikult antud — valesti.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
juhis (tähend. „reegel“)	reegel
„juhis“ sobib paremini tähendama	„direktiivi, juhtnööri“.
kell (taskukell)	uur
pääse [gen. pääsme]	pilet
soeng	kamming [-u]
sulg [sulu]	klamber
(paberossi)kest	hylss [hylsi]
urve [urbe]	poor [-i] — naha-auk
urbne	poorikas
vastne	larv [-i]
väljak	plats

Eriti kui laensõna on täiesti eestikõlaline (nagu näit. „poor“), on täitsa tarbetu seda asendada „oma“ sõnaga, sest sellane laensõna on enamasti ikka parem omast. Siin „omi“ sõnu tarvitada on naiivne purism (keele liialine puhastamine laensõnadest).

*tänav (linnas, alevis), uul (ÕS) | **uulits**

Ka „uulitsa“ väljatõrjumine „tänavaga“ on naiivne purism, seda enam et „uulitsa“ -tyvi ei olegi vene-, vaid kreeka keelne, ainult lõpp -its on vene. „Uulitsa“ kõrvaldamine keelest on keele tegemine vaesemaks.

200 Kahest-koosnevate „omade“ liitsõnade eelistamine (ka naiivne purism):

einelaud	parem nende asemel tarvitada traditsionaalseid laensõnu:
kaelaside	puhvet
pääsetäht	lips
sabakuub	pilet
taskukell	frakk
kellasepp	uur
torukybar ¹⁾	uurmaaker
tõmbsoon	tsilinder
vihmavari	veen [-i]
	sirm

Vahest tahab ametlik keel ka „prilide“ asemelle „silmaklaasid“ ja „pykste“ asemelle „jalatorud“.

Teatavaid kultuuresemeid ja -mõisteid tähendavad sõnad võivad eesti keeles väga hästi olla ka laensõnad, mis erityelistena ongi paremad.

Seepärast võib „valemi“ ja „myrgi“ kõrval tarvitada ka „formelit“ ja „kihvti“, samuti kui „rohtla“ kõrval „steppi“.

201 Halvad tuletised:

juht (gen. juhu)	juhtum (gen. juhtumi)
loode (gen. lootme)	šanss

Niikaua kui ei ole paremat oma sõna, on parem jääda esialgu võõrsõnalise „šansi“ juure. Sama maksab ka mitme allpooljärgneva sõna kohta.

1) Sõnu „torukybar, sabakuub“ jne. sobib tarvitada ainult teatavas erilises stiilis.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
oles	olend (= sk. Wesen, Geschöpf, vene существо)
Yldse ametlik keel kuritarvitab s-tuletisi: „pinna“ — parem selle asemel soome <i>maapära</i> ; kogus — kvantiteet, „alis“ — objekt, „kingis“ — gratifikatsioon jne.	
maandik	farm [-i]
puit (täht. „Holz“)	puu
kindumus	veendumus
teadumus	peirimus (sk. Erfahrung)
uul (Veski sõna)	uulits
isend	indiviid
Ka „elund“ ei ole hää sõna; selle asemelle tuleb luua uus parem sõna; niikaua kui seda ei ole, on parem tarvitada „orgaani“. Yldse, ametlik keel tarvitab liig palju nd-tuletisi.	
mihus	kvaliteet
kaidis	natyyrmort
kavak	invaliid
„kavak“ kõlab peaaegu kui „kaabak“.	
pärimus	traditsioon
raham	finants
turund	börs
asjur	agent
jõune	intensiivne
jõusus	intensiivsus
vääriskivi	kalliskivi, jauniskivi, jaunkivi
omama	evima
ta ei oma oma maja	ta ei evi oma maja
„omama“ on halb, sest ta tekitab yhekõlalisi sõnu.	
kindma (ÕS)	veenma [veenan]
kinduma	veenduma
niitama, sedastama	elastiline
kuuletama (väga halb sõna!)	nentima (= konstateerima)
leiutama	sõna kuulma, laupima
leiutis	välmima (erfinden, to invent)
osundama	välme, vålming
puudama	tsiteerima
	1) niimama (leidma puudu olevat, sk. vermissen)
	2) meevima (ilma läbi saama, sk. entbehren)
taatlema	kontrollima

Halvad sõnad on ka „kinneldama (befestigen), kesendama (neutraliseerima), jälitama (verfolgen), uutma (reformeerima), manduma (degenereeruma); nõudama (nõu kysima), nõudlema (prätendeerima)“.

Ka matemaatika oskussõnad „liitma“ ja „lahutama“ on halvad; siis on juba parem tarvitada endisi „kokku arvama“ ja „maha arvama“, kuni leitakse tõesti hääd uued vasted. Ka „arvutama“ (= rehkendama), avaldis, võrrand“ ei ole kuigi hääd, vaid ka vajavad asendamist paremate vastetega. Ka „laenuama“ ei ole hää.

204

Järgmisil sõnul on halb see tähendus, mis neile antakse ametlikus keeles; nad sobivad aga ysnä hästi teises tähenduses, mis uuenduslikus keeles neile antakse.

*häire (= hädalärm, alarm) | häire (= segadus, takistus, rike)

Tähenduses „alarm“ sobib võtta soome „hälin [-a]“ või „hälitus“.

otsmik (= otsaesine) | laup [-ba]

„otsmik“ tähendagu mingi eseme otsmist poolt.

olm

tõik [tõiga] — tõsiasi, fakt

„olm“ [a] sobib pigemini olema mingiks erivarjundiga synonymmiks sõnule „olemus“ ja „olend“.

pale (= põsk)

pale (= terve nägu, mõlemad
põsed, sk. Antlitz, Gesicht)

Ainult põsk tähendab poolt palet (sk. die Wange).

*roim (= mõrtsukatöö)

roim (= igasugune kuritöö)

Eraldi mõrtsukatöö tähenduses on uus sõna mõrv [-a].

silmi pesema, suud pesema
seos (= ühendus)palet (või ka „nägu“) pesema
seos (= bandaaž, (haava)side,
mähis: ta laup oli seoseis)sõltuvus (= rippuvus, sk. Ab-
hängigkeit)sõltuvus (= yhendus, Zusam-
menhang, ingl. connection):
„see on sõltuvuses sellega“.

Tähenduses „abhängen“ (sk.) tuleb „rippuma“.

seni yha tarvitada „olenema“ või

rõivas (= valmisriie)

rõivas (= riie kui materjaal,
sk. Stoff): „ta riided olid tehtud
hääst rõivast“

tulundus (= majandus)

majandus

„tulundus“ võiks tähendada „kasu- ehk tulutoovusajandust“ ja asjata on sellega asendada „majandus“, mis mitmes keeles on tuletet sõnast maja (vrdl. soome „talous“ sõnast „talo“ = maja, „ökonoomia“ kreeka sõnast „oikos“ — maja).

õpik (= õpilane)

õpik [-u] — õpperaamat

205

helge (= lämmatav-soe, sk. schwül)

helge (hele, selge, sk. „licht“, vene
„свѣтлый“, soome „valois“))

Selle tähendusega on see sõna palju hädatarvilisem ja — arvatavasti — õigemgi. Selles tähenduses ongi seda yldiselt hakatud tarvitama ja sellele pruugile tuleb järele anda.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
vali (= sk. streng) „vali“ ainult täh. sk. „laut“: „vali hääli“.	range: „range karistus, range stiil (muusikas)“
kiivas (= armukade) kiivama — armukadestama	kiivas [-va] — äge, tuline, äkilise vihaga; <i>kiivastuma</i> — viha-seks, ägedaks minema jallis [jalli] — armukade jallidus — armukadedus jallistama — armukadestama
tysi, tysilik } tysitama } Väga halvad sõnad tysisus }	keeruline, komplitseeritud keerulistama, komplitseerima keerulisus, komplikatsioon Uuend.: keiris [-ri], keiridus, keiris-tama, keiristuma
haldama (= administreerima)	haldama [hallata] — omanik olema (sk. besitzen, ingl. to possess); ka: „keelt haldama“ (mitte „keelt valdama“). hald [hallu] — omanik-olemine, võimus (Besitz); „ta võttis selle oma haldu; see on tema hallus“
„administreerima“ jaoks tuleb leida mingi teine parem sõna; enne selle leidmist tarvitada seda vöörsõna.	206
ammutama (= sk. schöpfen)	ammutama — ammuli lahti olema; „ammutav haav; põhjatu kuristik ammutas nende ees“ ammendama — kusagilt (seest) vett või muud vedelikku tõstma või võtma (sk. schöpfen); „teadmisi ammendama kirjandusest“.
laut <i>asub</i> maja otsas „asuma“ sobib enam elavate olendite, „asetsema“ elutumate kohta.	laut <i>asetseb</i> maja otsas
kujundati toimkond „kujundama“ sobib enam tähenduses „kuju andma“ (sk. gestalten).	moodusteti toimkond
kuuletama (= sõna kuulma panema)	kuuletama — etteheitvalt meeletuletama: „ta kuuletas mulle ikka, et ma olevat talt selle koha ära võtnud“
mestama (= riskeerima)	Selles tähenduses esineb see sõna rahvakeeles.
mestama (= riskeerima)	mestama — tapalaval, timmuka läbi tapma (sk. hinrichten): „roimar mestati“.

Ametlik keel (halb)	Uuenduslik keel (õigem, parem)
sõltuma (= (ära) rippuma, ole-nema)	sõltuma — yhenduses, seotuses olema millegagi: „see sõltub sellega“
pysitama (pysivaks tegema, stabiliseerima)	pysitama (pysima panema, püsimas hoidma, ingl. to maintain)
Ka „selde“ (kristall) ja „seltima“ (kristalliseeruma) ei ole kõige paremad sõnad.	
taastama — restaureerima, restitueerima	taastama — millelegi tagasi viima (sk. auf etwas zurückführen, vene сводить, pr. ramener); sellest: taastuma — tagasi viidama, soome palautua, sk. zurückgeführt werden, vene сводиться: „kõik need keerulised nähtused taastusid yhele lihtsele yldpõhjusele“.
yllitama (= avaldama, publitseerima)	yllitama — hässitama, yles kihutama, instigeerima (soome tähendus)
207 Halvad tyvisõnad:	Paremad tyvisõnad:
nekkama	neimama — kätte maksuma neim [-a] — kättemaks(mine)
roitma	reetma [reedan] — ära andma reetlik — äraandlik

Ja sääraseid halbu ametliku keele sõnu esineb ka kirjanduses, eriti aga kubisevad neist meie nydsed loodusteadust, geograafiat, matemaatikat, fyysikat ja keemiat, õigusteadust jne. käsitlevad raamatud ja ajakirjad! Ja nende vastu ei vaidle keegi, vaid need võetakse kui dogmad. Kas tõesti eesti rahvas tahab püsida säärasel keelelisel tasemel, jääda igavesti säherduste sõnade juure?

Kõiki neid ametliku õigekeelsuse halbu sõnu ja muid halbusi ning ebasoovitavusi ei saa praegu yldse ammendavalt loetella, sest neid kergib yhtelugu uusi ootamatult esile. Siin on esitat vaid need, mis nende ridade kirjutajalle on silma torgand. Edaspidi esilekerkinuist ja silmapaistnuist kavatsetakse aasta või paari pärast avaldada lisavihk sellele brošyyrile.

Meie praegune ametlik eriteaduste ja -alade terminoloogia (matemaatika, fyysika, keemia, loodusteaduste, arstiteaduse, õigusteaduse jne. oskussõnad) sisaldab nii-palju halbu, ebakohaseid ja kõlbmatumaid sõnu, et see tuleb tingimata võtta põhjalikule revideerimisele ning ymbertegemisele lähima kymne aasta jooksul.

Järelikult „Õigekeelsuse-sõnaraamatus“ pole kaugeltki kõik õige, hää ja vastuvõetav, vaid igas selle köites on sajuti halbu sõnu ja vorme, milledega kuidagi ei saa nõus olla.

Põhimõtteid ja teese.

1. Keel on rahva suurim omapärasus, ta hing. Rahvas kestab rahvusena, niikaua kui tal on oma keel. Kaotab ta selle ja omandab võõra, siis muutub ta teise rahva osaks ja sulab sellesse.

2. Ei ole ükskõikne, milline keel on rahval. Sest sellest on vähe, et rahval oleks mingisugune keel. Nydtsel ajal on vaja, et see keel oleks väärtuslik — rikas, painduv, ilus. Ainult siis on ta otstarbekohane ja väärt olema rahvuskultuuri vahendiks ja rahvuslikuks aardeks, mida kalliks peetakse.

3. Igayks, kes huvitet sellest, et Eesti areneks iseseisva kultuur-yhikuna ja -rahvana, peab loomulikult tahtma, et eesti keel areneks sel-laseks väärtuslikuks keeleks, selleks rahvuskultuuri vahendiks, selleks rahvuslikuks aardeks.

4. Ebasoodsate ajalooliste olude ja tingimuste tõttu oli eesti keel nagu vaeseomaks ja vigaseks peksetud ja seepärast ta arendamine rikkaks, peeneks ja omapäraseks kultuurkeeleks ei lähe ilma teatavate suuremate ja vähemate ümbertegemisteta — mõne vana keelendi elustuseta, mõne uue kylgepookimiseta, mõne halva väljalõikamiseta —, s. o. ilma KEELEUENDUSETA.

5. Muud arendamiskatsed väljaspool Keeleuendust on yhekylgsed ega yksi vii sihile. Kõik arusaajamad ning avarama pilguga eestlased, kellede erapooletust ei tumestä isiklikud vaate- ja seisukohad, pooldavad ja toetavad keeleuendust.

6. Põhimõtteid, millede järele Keeleuenduses keelt arendatakse, on kolm: 1) otstarbekohasus, 2) ilu, 3) rahvuslik omapärasus. Nende kolme põhimõtte koostööst ja koosmõjust oleneb keelendite hinnang ja uute keelendite moodustamine ning valik. (Pikemalt nende põhimõtete üle v. Joh. Aaviku raamatus „Õigekeelsuse ja keeleuenduse põhimõtted“.) Tähtsaks teguriks on siin tarviliste elteadmiste kõrval ka keeleline maitsus.

7. Keeleuendus — see on pyyd rikkama, ilusama ja parema eesti keele poole; see on pyyd toimida selleks julgesti, tarbe korral radikaalselt, põhjalikult, kaugeleminevalt. Uuendet keel — see on tulevase parema Eesti keel.

Ametliku keele surve vastu.

Praegu on maksmas ametliku keele surve: praegust ametlikku keelt kõigis ta yksikasjus, ka kõigi ta halbade keelenditega, tahetakse administratiivselt, riigivõimuga pääle sundida kogu rahvale. Seda tehakse 1) koolides, 2) ylikoolis, 3) ametasutustes. Isegi erakirjastused on hakanud sellele alistuma.

Selle surve ja keele enneaegse fikseerimise pahed. — Öeldakse, et sellega tahetakse keel fikseerida, kindlaks ja yhtlaseks teha. Fikseerimine on ju iseenesest hää asi ja see on ka keeleuenduse seisukohalt eesti keele arendamise lõppsiht ning ideaal. Käesolevas olukorras aga on see enneaegne ja kahjulik. Sest see toob kaks suurt ebakohta ning kahju: 1) fikseeritakse ka palju halbu keelendeid, ebasoovitavusi ja lausa vigu, millede pikk list esiteti selle raamatu teises osas („Erinevused“); 2) mitmed hääd ja igati vastuvõetavad uuendused ei pääse siis yldse mitte keele; neid ei lasta esile tuuagi kirjanduses, seks et saaks neid proovida, neid tundma õppida, nendega harjuda ja neid omandada. Sest et on ka palju häid ja vastuvõetavaid uuendusi, seda näitab see, et hulk

uudendusi (millede list lk. 25) on vastu võetud. Oleks ametlik fikseerimine tulnud kymme-viisteistkymmend aastat varemini, siis ei oleks neidki vastu võetud ja meil oleks siis yha edasi näit. *-ismus* ja *õnnelikka* (pro nydised *-ism* ja *õnnelikke*); ka puuduksid meil siis tella-frekventatiivid ja i-superlatiivid. Need aga pidi vastu võetama, sest et nad olid 1926-nda ymber juba jõudnud tegelikus keeles kyllalt tuttavaks ja omaks saada, ja seda nimelt selle pärast, et tolle ajani oli valitsend keeleline vabadus.

Kõik see tuleb sellest, et keele ametlik fikseerimine on antud kitsa kildkonna kätte, õigupoolest vaid yhe isiku — J. V. Veski kätte. Komisjon käib harva koos (a. 1924, 1925, 1927, 1931 yldse mitte) ja sel on väike mõju. Päälegi on selles ametliku keele poolehoidjail enamus. Ka ei näi ametliku keele laagris olevat mitte kõige parem keeleline maitse, eriti mitte sõnade moodustamise, mille tagajärjeks on halbade sõnade rohkus.

Kuidas tuleb toimida? — Järelikult toob praegune enneaegne ja yhekylgne keele fikseerimine rohkem kahju kui kasu. Parem on seepärast keele yksikasjaline ja lõplik fikseerimine veel mõneks ajaks edasi lykta. Tuleb toimida järgmiselt: 1) fikseerida ainult need keelendid, millede suhtes mõlemad laagrid (ametlik keel ja uuenduslik keel) on kokku leppind; 2) lahtiseks ja vabaks jätta need keelendid, kus esialgu seda kokkulepet ei saavuteta. Sellega oleks esialgu kyllalt fikseeritud. Sest kokkuleppeliste keelendite arv oleks ikkagi mitu kymmend korda suurem lahtiseks jäetuist. Muidu keele arenemine tõkestetakse, pannakse tarduma ja juhatakse yhekylgselt mööda kitsast „erakondlikku“ kuja.

Valikuvõimalus on see: kui fikseeritakse kiiresti, yle pääkaela, siis saadakse halvem, alaväärsem keel; kui aga keelele aega antakse käärida ning vabasti kujuneda ja lepitakse ajutise kujunemattusega, siis saame tulevikus parema ja väärtuslikuma keele. Pea tehtud, pilla-palla — kaua tehtud, kaunikene.

Vigu sallitakse, uudendusi ei lubata. — Kõige selle juures ei jaksu ametlik keel ometi mitte vigu kaotada: need lokkavad kõiges rahus edasi meie kirjanduses ja ajakirjanduses. Ametlik õigekeelsus ei pööragi vigadelle kyllaldast tähelepanu, vaid on rohkem huvitet sellest, et aga tarvitetakse tema väikesi iseärasusi ja „erinevusi“. Õpilane, kes oma kiritöös teadlikult ja põhimõtteliselt tarvitab uudendusi ja erinevusi, saab „nõrga“ (kahe) või ta töö lykatakse tagasi ja tekib kas või skandaal; aga see, kel on kyllaltki vigu, aga ei ole uudendusi, lastakse kolm-miinusega ikkagi läbi. See on lausa ylekohus.

Nurisematu ja vastupanuta alistumine ametlikule keelele. — See johtub kas meie inimeste usust ametliku keele loojate keelelisse eksimattusesse või nende huvi puudusest ja ykskõiksusest keelekysimuste vastu. Arvan, et viimasest. Mõeldakse: „tehkumis tahavad; minule ykskõik; pole minu asi.“

Ametliku keele survele tuleb tarmukalt vastu astuda. — On kord keele ametlik fikseerimine enneaegne ja selle päälesundimine kahjulik, siis peaksid sellele tarmukalt vastu astuma kõik, keda eesti keele saatus huvitab:

Kirjanikud nõudku, et nende teoseis ja kirjutusis lubataks ka keelendeid, erinevaid ametlikust keelest ja et nende keelelist kylge mitte ymber ei tehtaks kõigi „Õigekeelsuse-sõnaraamatu“ ja Muugi grammatika šabloonide järele.

Kirjastused ärgu pangu oma väljaandeis ainuõiguslikult maksuma ametlikku keelt.

Õpetajad lubagu õpilasile rohkem keelelist vabadust ja suhtugu uuenduslikule keelele huvi ja sympathyaga. Juletagu arvustada ka ametlikku keelt. Vähi­malt keeleringides tutvustetagu õpilasi keeleu­uendusega.

Õpilased pyüdku tundma õppida ka uuenduslikku keelt ja selle erinevusi ametlikust keelest; uuendusi tarvitetagu, kus iganes võimalik ja lubatav.

Ajalehed ja ajakirjad ärgu alistugu ametliku keele kõigile nõudeile, vaid jätku endile siin teatav vabadus. Just ajakirjandus võib keele suhtes olla veel kõige vabam ja rippumatum, sest temale ei saa ükski haridus­ministeerium ette kirjutada ametliku õigekeelsuse sunduslikku tarvitamist. Selle keeleliselt iseseisvaks jäämisega teevad ajalehed ja ajakirjad eesti keele arendamisele suure teene, mida tulevik saab kõrgelt hindama.

Valitsus kaotagu — vähimalt ajutiseks — ametliku keele surve.

Yldine avalik arvamine taunigu (mõistku hukka) keeleline survepoliitika.

Aforisme keeleu­uendusest.

Keeleu­uenduse poolt ette­pandud vormid ja sõnad võetakse kõige rangema arvustustule alla; ametlikele keelendeile alistutakse arvustamata ja nurisemata. Iga ametliku keele vorm ja sõna, olgu see kui suur narrus tahes, on iga korrektori ja enami­ku eesti keele õpetajate silmis kui pyhadus, kui dogma, millele neil mõttesegi ei tule vastu vaielda.

*

Korrektorid ja paljud eesti keele õpetajad lasevad oma parandustes läbi kyllalt kõiksugu vigu, milledest paljudest nad teadlikudki ei ole, aga ametliku keele isärasused ja omapärasused parandavad nad armukadedalt sisse.

*

Yks tõestus sellest. Mul oli juhus näha käsikirja, mida üks ametliku keele vaimus eesti keele korrektor oli keeleliselt parandand. Ta oli jätnud parandamata *ajajooksul, palgi otsi, ytid, panorama, relvu, retkete, tapperi, apteekid, silmi ees, tärkanud, kaebanud jne.*, aga oli järgmised keelendid parandand järgmiselt: *asutus — asutis, kusagil — kuski, arvamine — arvamus, materjaale — materjale, poliitiline — politiline, lasid — lasksid, väikse — väikese, valdas need vihase võitluse järele — ... vihase võitluse järel, see saab olema huvitav — see on huvitav jne.* Vead jäetakse parandamata, õiged vormid tehakse ymber. Vastuok­su­se vaim valitseb nyidis-Eestis!

*

Nurisemata ja vastupanuta alistumine ametlikule keelele johtub kas sellest, et ametliku keele määrajaid peetakse eksimatuiks ja uuenduslikku keelt alati ekslikuks, või ykskõiksusest ning huvi puudusest eesti keele vastu.

*

Tuleb otse imestada, et nyudsel Eesti iseseisvuse ajal nii vähe tehakse eesti keele hääks, selle arendamiseks ja kätteõpetamiseks rahvale, vaid suhtutakse loiuft, ykskõikselt, pääliskaudselt, šablooniliselt. Nõnda koolis, ylikoolis, valitsuseringkonnis. Kõikjal eesti keelest hoolitakse ja hoolitsetakse väga vähe. Selle tagajärjel eesti kirjakeel areneb vähe ja liig pikkamisi. Õigekeelsuse oskuse tase on kõikjal madal: kogu kir-

randus ja ajakirjandus kubiseb keelevigadest. Me lonkame keele suhtes ikka soomlaste ja isegi lätlaste järel.

Ometi teissuguse suhtumise, huvi ja toimimise juures võiks eesti keele areng ja selle oskamine meil olla palju kõrgem; eesti keel oleks siis kaugelt rikkam, peenem ja haritum kui praegu.

Kui korraga peaksid tulema vähem soodsad olud või koguni raske- ked katsumis-ajad jälle — sest ajaloo pöörded on taband suuremaidki rahvaid kui eesti —, siis langeb tulevaste põlvete raske etteheide iseseisva Eesti tegelasile ja sugupõl- vele, et nad mitte ei ole tarvilisel määral kasutand praegusi soodsaid olusid eesti keele arendami- seks ja selle oskuse elluviimiseks, — et nad ei ole taiband ega tahtnud seda teha! — et nad ära maga- sid suurepärase võimaluse!

*

Ja see mitte-arusaamine keele arendamise, uuendamise ja õpetamise tähtsusest ja liig vähene toimimine selle hääks johtub nõrgast ja vähe- selgund rahvustundest, mis omakorda tuleb vaimsest pääliskaudsusest, sygavama, iseseisvama ja peenema mõtlemissiivi nõrkusest nydyses Eestis.

*

Eesti rahvas näib nagu põhimõtteliselt tahtvat oma keele ja rah- vuskultuuri suhtes järele longata lätlasile.

*

Kõiksugu väliste ja rahvusvaheliste moodsustega on nydne eesti rahvas tegutsema agar, aga rahvusliku asja, oma rahvusliku aarde — keele — eest hoolitseb ta äärmiselt vähe. Ta ei ole teadlikki selle tähtsusest.

*

Kui Valitsus, kui Haridusministeerium, kui Ylikool, kui kirjanikud, kui õpetajaskond ja yldse kui juhtivad ja mõjuvad isikud oleksid teadlik- kud keele suurest rahvuskultuurilisest tähtsusest, eriti noore algava rah- vuskultuuriga väikerahvale nagu eesti, ja kui nad rahvuslikult huvitet oleksid selle arendamisest, siis oleks meil praegu eesti keeles palju roh- kem häid uusi sõnu ja kogu eesti rahvas ka oskaks neid rohkem ja paremini.

Nyyd aga pyyavad Valitsus, Ylikool, Ministeerium, Õpetajaskond ja mõjuvad isikud pigemini tagasi hoida keele rikastamist hääde uute sõnadega.

*

Kui eesti keelest peab saama hää kultuurkeel, siis ei tohi kuidagi mitte maksvaks jääda säärased halvad ametlikud keelendid nagu *juurde, pääsema, poliitiline, suhtub sellesse*, vaid võidule peavad pääsma *juure, pääsma, poliitiline ja suhtub sellele*.

*

Kui keeleline rikastus piirdub peaaegu ainult oskussõnade tuletam- misega, nagu ametlik keelearendamine seda teeb, aga yldmõistete alal ei taotelda niihästi lynki täitvaid kui halbu asendavaid uusi sõnu, siis ei tule eesti keelest kunagi hääd kultuurkeelt.

*

Tulevikus imestetakse, et praegused võimud Eestis nii yhekylgselt ja ainuüksiselt on soodustand ning edendand ainult Veski-keelt.

Võhikute keeleline rahvuslikkus avaldub enamasti naiivses purismis: vaenutakse ja aetakse keelest välja mõningaid üksikuid laensõnu, millede võõras päritolu on kuidagiviisi tuntud ja silmatorkav, nii näit. *närv, tislér, uur, kassa, uulits* jne., millede asemelle nad võtavad „erk, laudsepp, kell, laegas, tänav“, mis kahtlemata on halvemad. Seejuures aga tarvitavad samad isikud palju kõiksugu tõsiselt halbu saksa- ja venepärasusi.

*

Mõned lähevad selles naiivses purismis koguni nii kaugele, et tarvitavad *praadima* ja *prae* asemel järjekindlasti *kypsetama* ja *kypsis*. Yks preili ei julge eesti keeles tarvitada eesti sõna *alles*, sest et see olevat samakõlaline saksa sõnaga „alles“ (kõik). Oh eesti rumalus!

*

Kui meil tuleks tagasi saksa või vene surveaeg, siis needsamad „uulitsa“ ning „uuri“ boikoteerijad ja „tänava“ ning „kella“ pooldajad laseksid kõiges rahus ymber rahvustuda oma lapsed ja alistuksid võõrale korrale ning mõjule ilma vastupanuta, koguni ilma suurema hürisemata. Paljud „tänava“ tarvitajad praegu juba ootavad pikki silmi Venemaa avanemist.

*

Veider ja ärritav vastuoksus praeguses Eestis: yhelt poolt vaenutakse ja aetakse keelest välja häid eestikõlalisi laensõnu nagu *närv, uulits, uur, mclidima*, aga teiselt poolt ei taheta lastagi paremate eestikõlaliste sõnadega asendada teatavaid halbu, sest et ebaeestikõlalisi võõrsõnu nagu *konstateerima, prätendeerima, deklareerima, informeerima* jne. Nähtavasti praeguse tõusikeestlase otse ebausklik aukartus kõige rahvusvahelise ees tumestab siin arusaamist.

*

Niikaua kui eesti keeles esinevad seesugused kahest-koosnevad sõnad nagu *aiavili, puuvili, kirjatäht, liigkasuvõtja, mõrtsukatöö, põueoda, seltsimees, sydametunnistus, ööpäev* — *armukade, silmakirjaline* — *ette panema, hääks kiitma, hukka mõistma, jumalaga jätma, kätte maksuma, maha laskma* (pyssiga), *välja kannatama, välja nägema, ära andma* (sk. verraten), *ära ostma* (alkkäemaksuga), *ära tundma, yles kutsuma* jne. — ei või eesti keelt pidada esteetiliselt ilusaks ja peeneks keeleks. Nende ja sarnaste asemelle, vähimalt kõrvale tuleb tingimata hankida paremad yhesõnalised, võimalikult erityvelised uued sõnad.

*

Kes ei saa aru, et teatavad kahest-koosnevad sõnad on halvad ja tingimata vajavad asendamist parematega, need ei saa aru yhest ylitähtsast keeleparandamise probleemist.

*

Suurema hulga halbade sõnade asendamiseks vajalisi uusi tyvisõnu saab soetada ainult kunstliku loomise teel. Seepärast tuleb tunnustada ja kasutada sõnade kunstliku loomise põhimõtet.

*

Neile, kes ükskõikselt ja pääliskaudselt või koguni vaenuliselt suhtuvad uute tyvisõnade kunstlikule loomiselle, on iga uus sel teel loodud ja neile esmakordselt öeldud sõna ebameeldiv ja vastuvõtmatu. Kui see

oleks niisuguste inimeste teha, siis selle sõnaloomise meetodi õnnistus ei saaks kunagi eesti keele arenemisele osaks.

*

Arvatakse, et uute tyvisõnade loomine on nii kerge. Need, kes seda arvavad, katsugu ise neid luua ja luua paremaid. Siis näevad, kui raske see on.

*

Eriline vorm mineviku-gerundiivi väljendamiseks on hädavajaline. Praegu on selleks uuenduslikus keeles tarvitusel lõpp -nue: *saanue*, *teinue* (= saanud, teinud olles). Kes pole rahul, loogu parem.

*

Kui ilmub mingi keeleuuenduslik raamat või peetakse mingi keeleuuenduslik kõne, siis võtab selle kohta vastaste hulgast sõna terve rida vastuvaidlejaid ning mahategijaid, aga keeleuuenduse pooldajaist enamasti ei astu keegi kaitseks välja, vaid kõik vaatavad ükskõikseltselt ja passiivselt päält.

*

See, kes midagi ei taha teha keeleuuenduse hääks, ei ole tõsine keeleuuenduse pooldaja.

*

Keeleuuendus peab saama sygavasti veendund, ägedaid, otse kirglikke pooldajaid ja eestvõitlejaid. Siis ta võidab.

*

Mõned kuulakse arvavat, et keeleuuenduse aeg olevat juba möödas, et reatsioon olevat täies hoos ja et siitpääle olevat võimatu midagi enam läbi viia, eriti suuremaid ja julgemaid uuendusi. Naiivne pessimism. Kas siis Eesti iseseisvuse saabumine, kommunistlik Vene, raadio jne. kyllalt ei ole õpetand, et milleski ei või olla kindel ja kõik võib saada võimalikuks?

Sellest hetkest pääle, mil keeleuuendusel on kaksikymmend vaimus-tet, arusaajat ning teovõimsat pooldajat, on olukord keeleuuenduse teostamiseks Eestis muutunud väga soodsaks.

*

Keeleuuendus on kyll ainus rahvuskultuuriline liikumine Eestis, mis ei saa Valitsuselt toetust. Hää veel, et seda lausa taga ei kiusata.

*

Ilma keeleuuenduseta ei saa hääd eesti keelt.

*

Toetades ja harrastades keeleuuendust, toetatakse ja harrastatakse praegusel ajal kõige rohkem rahvuslikku kultuuri.

Lisandusi ja täiendusi.

Erinevuste alal.

Ortograafia. — ad § 92: ka *arhiiv* (pro ametl. „arhiiv“). Kysimuse võiks tulla ka keel-sõna kokkukirjutamine yhtumeis *eestikeel, soomekeel, kreekaheel, ladinakeel, prantsuskeel, ingliskeel, saksakeel, itaaliakeel, venekeel jne.*

Deklinatsioon, konjugatsioon, komparatsioon. — Uuenduslik keel ainult *kysimusse, inimesse, kevadisse* jne. (mitte „kysimusse, inimesse“ jne.), nii kõigil 3-silbil. s-sõnul ja 4-silbil. ne-sõnul; — ametl. k. enamasti „millel“, uuend. k. eelistavalt *mil*: „sein, mil pilt ripub; — *taud*, genit. ka *taui* (*taudi* kõrval); — ad § 106: sõna *maski* muutub uuend. keeles: *maskit, maskite, maskeid*; — vormi „näima“ kõrval ka *nägima* (samas tähenduses), *nägida, nägin(u)d*, sest et „näinud“ langeb yhte partitsiibiga sõnast „nägema“; nõrga-astmelisiks jäävad *näin, näisin, näiksin!* — ad § 126: ka *möönud* (vormi *möönnud* kõrval); — ad § 130: võiks ka *puudutakse* (pro ametl. „puututakse“).

Tuletus ja üksiksõnade kujud. — Uuend. k. *mõtiskelu* (pro „mõtisklus“), pigem *kysimusmärk, hyyatusmärk* (pro „kysimärk, hyyumärk“); — *eestindama* — eesti keele tõlkima, *eestitama* — eestlaseks, eestipäraseks tegema; — võiks vahet teha: *ymardama* — ymardaks tegema, *ymardama* — ymardajana teenima; — *žiiro* (pro ametl. „džiiro“ ja „siiro“), *kaless* (pro „kaleska“), *symptoom* (pro ametl. „symptom“), *proletaar* (pro am. „proletaarlane“), *proletaarne* (pro am. „proletaarlik“), *stukatuur* (pro am. „sikatuur“); pro ametl. „materiaalne“ võiks tarvitada *materjaalne*; — *braavo* või (teissuguse rõhuga) *bravoo* (pro am. „bravo“).

Syntaks. — Uuend. k.: „päras *sõda* naasis ta kodumaale“ või (täieline uuendus) „*sõja möödunue* naasis ta... (mitte „sõja möödumisel“ või „sõja möödudes“); — „tunsin end *õnnelikuks*“ (pro „õnnelikuna“). . . Uuend. k. eelistetavalt: *pimestav-valge, häatahtlik-pilkavalt, vankumatu kindlad, ääretu rumalad, võrratu ilusad* (pro „pimestavalt-valge, häatahtlikult-pilkavalt, vankumatult-kindlad, ääretult-rumalad, võrratult-ilusad“) jne.

Sõnastik. — Ametl. keeles esineb *mil* tähenduses „millal“; see on viga uuendusliku keele järele, kus *mil* on ainult asesõna (= millel); seepärast mitte „nyyd, *mil*...“, vaid „nyyd, *millal*...“ või „nyyd, *kus*...“; — *ametl. k. „vastuoksa“ (ka tähend. sk. „umgekehrt, im Gegenteil“), uuend. k. ses tähenduses ainult *vastupidi* ja *ymberpöördult* (sõnal „vastuoksa“ on teine tähendus, nimelt sk. „verkehrt, gegen den Strich“); — ametl. k. „yllik“ (naiivne purism!), uuend. *publik*; — halvad ametl. keele sõnad on veel „kerkne (= elastiline), sihind (= tenden's), silmaava = pupill), jõudlema (= sk. leisten, jõudlus (= sk. Leistung), hääd ei ole ka gramm. terminid „täiend“ ja „määrus“, millede asemel seepärast on parem tarvitada vastavaid võõrsõnu *attribuut* ja *adverbiaal*.

Uuenduste alal.

Ortograafia. — Korrata rea alul sidekriipsu, kus see ei ole pelk poolitamis- ja ylekandekriipsuke, vaid esineks ka rea keskel kahe sõna vahel. Lahkukirjutetavate sõnade ryhma kohta käiv sidekriips kirjutada nõnda nagu järgmises näites: „pro gradu -kirjutus“.

Morfoloogia. — i-superlatiiv (*suurim, targim, vanim, kõvim, pyhim, täisim, vusim, õnnelikem, paksim, kõrgeim, odavaim, õnnetumaim, vaeseim, täielisim* jne.) tuleb siiski ka veel võtta aktuaalsete uuenduste hulka, sest et seda yldiselt kaugeltki veel ei tarvitata kyllaldaselt, vaid alles väga vähe ja juhuslikult, kuigi see on ametlikult lubatud; — ad § 114: sõnast *lai* on uuend. keeles i-superlatiiv *lai'im*. — Sõnast „(silma)laug“ võiks genit. olla ka *lau'u*, mitm. nomin. *lau'ud*, samuti kui sõnast „haud, haud“ i-mitm. *hau'us, rau'us*. — ad § 6: -llē, kui 6 silpi: *vastastikuselle*; .. ad § 4: i-mitmuse tarvitamise kohta veel järgmised lisamärkused: kuigi yldiselt diftongiline i-mitmus (-ail, -eil, -uil) on väga eelistetav, ei ole selle tarvitamise nõue mitte nii absoluutne järgmiste sõnaliikide suhtes: „vanker“-tyypi i-sõnad (vanker, ingel jne.), s- ja ne-sõnad (vastus, hobune), yldse sõnad, millega i-mitmuses on -st-; seepärast: *ingleil*, aga ka *inglitel*; *vastuseil, hobuseil, rahvail*, aga ka *vastustel, hobustel, rahvastel* jne. — Kuigi yldreegline lyhendet tud-partitsiip ei ole soovitatav verbel, mil see lyheneks yhesilbiliseks, võib seda ometi tarvitada mõningaist liitverbest nimisõna ees, näit. *vastuvõet ettepanek, kallikspeat varandus* jne.; nimisõna järel muidugi täielised vormid: *ettepanek* on vastu *võetud*, varandust ei ole kalliks *peetud*. — Uuendusena võiks kysimusse tulla veel -si pro -sid (*ladusi, talusi, valusi, ärisi* jne.), kuigi seda senni ka uuenduslikus keeles ei ole tarvitet.

Sõnastik. — lk. 16—18 esitet uutele soome laensõnadelle lisatagu veel järgmised: eripurane — erimeelne, lahkeline, riiusolev; eripurasus — erimeelsus, riiusolu (Zwistigkeit); hajanane — laiali, hajuvil olev; selle massi hajanased osad; hoomama — märkama, silmama, tähele panema; järsima — närima, näsima (rohtu, lehti puult, liha kontidelt); kogunane — kogu, terve (suurema rõhuga tarvitet): „selles sisaldub kogunane maailm“; kuuhtuma — närtsima, kõdunema; kuudama[-u] — kuuvalgus; maapära — maapind, maapinna koosseis (sk. Boden, vene potšva): „see kasvab soodsas maapäras“; melgune — yсна suur (sk. beträchtlich, ingl. considerable); „melgused summad“; mookama[-gata] — (maapinda) läbi töötama, kohaseks kujundama (näit. kyndmiseiga), ka piltl. tähenduses; moovama, frekv. moovlema — vormima, kujundama, ymber kujundama, ymber moodustama: „ta on teataval määral moovelnud seda ainet“; nahjus — jõuetu, saamatu isik, toss; nõuutama (midagi) — millegi kohaselt toimima, millegi järele käima, midagi silmas pidama või hoidma: selles nõuatas ta järgmisi reegleid; selles tuleb nõuata täielist erapooletust; nyrbe... haavund, pahane, tusane: „ta oli nyrbes meeleolus“; pürsuma — (välja) immitsema, nirisema, esile tõusma (vett soost, mäda paisest); pyrgima [pyrin] — kuhugi (poole) pyytlema, tungima (ÕS), sk. streben; pyrgimus, pyringu — *pyye millegi poole (sk. Bestrebung): rodev[a] — tyse, robust, tugeva kehaga, kondakas; rundlema [runnelda] — vigastama, vigaseks purustama, rikkuma (sk. verstümmeln); torv[e] — puhkpill, sarv, pasun; tupruma — paksu auru, suitsu, suitsukeri või -rõngaid, lumemõllu yles kerkima, välja ajama: „korstnast tuprus suitsu“; vail (midagi) — ilma, mitteeviv (sk. bar, pr. dépourvu, vene lišennyi): „see on vail igasugust meeldivust, annet“ jne.; vartuma — tugevaks, suureks kasvama, kosuma: „poisike oli meheks vartund“; vauras[-ra] — jõukas, varakas; vaurastuma — jõukale järjele tõusma, kosuma; viihtuma — häameelega kusagil viibima, end mõnusenana, kodusenana tundma; viitama [viidata] (millelegi) — näitama, juhatama millegi juure (sk. hinweisen): „ta viitas nendele tõikadelle“; viserdama — siristama, vidistama (linnud); visv[a] — (vedel) mäda (näit. paisest); yldima — kangemaks, ägedamaks minema, ägenema (haigus, torm, mäss); yldimus —

kangemaks-minek, ägenemine (pr. récrudescence); y n s e — pahatujuuline, ebasõbralik, ebalahke.

Sõnadelle *niik* ja *kaame* (lk. 17) on teadlikult antud veidi teisugune tähendus kui soome keeles; liitsõna *lavepärane* (lk. 17), mis kyll puudub soome keeles, on tuletet soome sõnast *lavea* (lai).

Muid uusi sõnu (enamasti kunstlikult moodustet): *leisu* — vaba, tööta aeg (sk. Musse, pr. loisir); *seemas* [seema] — parajal, kohasel ajal syndiv võt tulev, soodus, sobiv (pr. opportun); *seevima* (millekski) — millekski otstarbeks tarvitetama, kasulik olema (sk. zu etwas dienen, servir à), see rõngas seevib neid pulki koos hoidma; *teimima* — tähelepanelikult, uurivalt vaatlema, läbi vaatama (ingl. to examine, soome tarkastella); *vibe[-da]* — elastiline; *ööp* [ööba] — ööpäev, 24 tundi (M. Lubi moodustet sõna).

Sõna *vald* tuleb hakata uuesti tarvitama ka selles abstraktsõna tähenduses, mis tal alles hiljuti veel oli rahvakeeles, nimelt „võim, võimus“: olen haiguse *vallas* (= võimuses); rumaluse *vallas* (need näited Wiedemanni sõnaraamatust); samuti: „ta oli suure ärevuse, rahutuse *vallas*“ (vrd. pr. en proie à...).

*

Õiendusi.

lk. 17, rida 6 yltalt: mitte hällitama, vaid peab olema hällitama: — lk. 9, rida 18 alt: keeles; peab olema: keelis; — lk. 16 peab § 55 kohal olema number 57 (mitte 56), kuna 56 peab olema sõnade kohal „Uusi tyvisõnu...“

Lyhenduses L1 tuleb mõelda o keskele ja veel yks l lõppu.

Uuendused ja erinevused,

mida õpilased koolis juba nyd peavad julgesti võima tarvitada ja õpetajad vabalt lubama:

(Klambreis on paragrahvi number, kus lähem seletus).

piiskop, pankrot (90)
juure, meele (tulema) (96)
päivi, päivil, päivik (97)
õnnetumad (pr. õnnetud) (98)
vaikist (pro vaikset) (99)
i-mitmused
-like (pro -likkude)
purji
kaevetakse (pro kaevatakse), kasvetakse (pro -atakse) (115, 116)
pääsma, pääsin (117)
juletakse, vaigitakse
võia, võiakse
annud, kannud, tunnud (125)
-tella, -telnud, -teldud,
-telin
-maks, -maga, -mani: tegemaks
tegemaga, tegemani
-nd (pro -nud)
-ttus (pro -tus): tänamattus jne.
poliitiline, teater, meetood,
kanaal, materjaal,
miljonäär
komma, teem

-tus (pro -tis): jutustus, kirjeldus, mõistatus jne.
arvamine (pro -mus), maaling
täpne, ehtne, lihtne; täpselt
ymar, ymardama, kumardama
tegutsema
-ama (pro -uma) sõnades ulatama, kohtama, sukeldama
niivõrd, edastagasi, niisama
palju, kusagil
sajapäine, punapõskne
purilaev, peegelpilt, tintjoonistus,
äärmärkus, merimees jne.
lisama (mitte lisandama)
suhtub sellele (mitte sellesse)
võrdub, sarnleb sellele
(mitte -ks)
ta evib kutseõiguse
mõne aasta järele (mitte „järele“) ta
naasis kodumaale
pale tähenduses „terve“ nagu“,
sest pool palet on „põsk“.
riie (mitte „rõivas“)

Rohkesti uusi sõnu, kindlasti juba naisuguseid kui järgmised: laup (65), korp (pääluu), mõrv (mõrtsukatöö), ulm (65), ryyv (65), rymu (65), kasm (kuristik) — raev[u], tarm (57), turm (57), hald [hallu] (57) — siiras[-ra] (62), sulnis[ni] (62), jallis[lli] (65), jaunis[-ni] (suursugune), range (62), nõnge (65), malbe (62) — aldis [alti] (56), pelk (57), turvaline (57) — evima (omama), nentima (67), naasma (65), taunima (hukka mõistma), reetma (65), väisama (kylastama), näävama (63), mõrvama (63), neimama (65), haldama (57), välmima (65), kaavitama (65), kaatma (65), luutma (62), — sivutama (57), terutama (58), väistuma (57), häilitama (57), — selmet (65), ennakult (58) ja veel mitmeid, mis esitet selles raamatus lk. 16—21 ja 52.

Keeleuenduslikku kirjandust.

Teoreetilisi teoseid:

Joh. Avik: Keeleuenduse ja õigekeelsuse põhimõtted. Hind 85 s.

Joh. Avik: Keeleuenduse äärmised võimalused. Hind 2 kr. 50 s. Selles esitatakse peamiselt sõnade kunstliku loomise põhimõtted ja meetodid.

Joh. Avik: Sada uut tyvisõna. Hind 75 s. Trükk otsa saamas.

Ilukirjanduslikke:

Juhani Aho: Laastud. Kimp I. Tõlkind Joh. Avik. Hind 2 kr. 50 s. Sisaldab novelle, meeleolukujutusi ja loodusekirjeldusi.

Paul Bourget: Õpilane. Prants. keelest tõlkind Joh. Avik. Hind 4 kr. 90 s. Psühholoogiline romaan.

Seeria fantastilisi novelle („Hirmu ja õuduse jutud“). Ilmund 1—24 numbrit.

Valmistusel:

Õigekeelsuse ja keeleuenduse õpik.

Juhani Aho: Laastud. Kimp II yhes Aho elulooga.

Paul Bourget: Julm mõistatus. Psühholoogiline armastusromaan.

Samalt autorilt:

Uute sõnade sõnastik

160 lk., hind 1 kr. 75 senti. — Keisermanni kirjastus
Tallinnas,

Järgmised raamatud on ilmunud kirjas-
tusel „Istandik“:

Keeleuuenduse äärmised võimalused

175 lk., hind 2 kr. 50 s., paremal paberil 3 kr. 50 s.
Selles esitatakse peamiselt kunstliku loomise teooria
ja meetodid. Järelikult see on tähtsaim eesti keele-
uuenduse põhimõtteid käsitlev teos.

Õigekeelsuse ja keeleuuenduse põhimõtted

54 lk., hind 85 senti.
Tarviline täiendus ja lisandus eelmisele.

Sada uut tyvisõna

32 lk., hind 75 senti.
Sisaldab yle saja kunstlikult loodud uue tyvisõna yhes
kokkuvõtliku ylevaatega kunstliku loomise põhimõtteist,
meetodidest, puuduvaist ja tulevikus loodavaist sõnadest.

Kirja vahemärkide õpetus

62 lk., hind 80 senti.

Ilmumisel

Võõrnimede hääldamine

25.-

Tõlked, kús on tarvitet rohkesti
uusi sõnu:

Juhani Aho: Laastud

Kimp I. 284 lk., hind 3 kr. 50 s.

Aho „Laastud“ kuuluvad soome kirjanduse nii sisult kui stiililt peenimate ja väärtuslikemate toodete hulka.

Seeria fantastilisi novelle

(„Hirmu ja õuduse jutud“). Senni ilmunud 24 numbrit;
neist myygil nr. 10—24.

„Looduse“ kirjastusel:

Paul Bourget: Õpilane

„Õpilane“ on üks mitte ainult prantsuse, vaid maailmakirjanduse peenimaid ja väärtuslikemaid psühholoogilisi romaane. Raamatu lõpus on pikk lisa sisulisi ja keelelisi seletusi ja sõnastik.

„Istandiku“ pääladu:

Postimehe raamatukaupluses (Tartu, Suurturg 16) ja
Tallinna Kirjastusyhingu (Päevalehe) raamatukpl.
(Tallinn, Jaani uul. nr. 6).

Kirjastuse aadress:

Päevalehe raamatukpl. Tallinnas, Jaani uul. 6.

Hind 30. novembrini 30 senti;
alates 1. detsembrist (a. 1932) 60 senti.